

Primjena verbotonalne korekcije glasova d' [ʃ], t' [c] i h [ħ] u nastavi slovačkog jezika kao stranog

---

Ban Švastović, Rea

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:687687>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-12**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za fonetiku

Odsjek za zapadnoslavenske jezike i književnost

Katedra za slovački jezik i književnost

Rea Ban Švastović

**PRIMJENA VERBOTONALNE KOREKCIJE GLASOVA Ď [j], ť [c] I H [h] U
NASTAVI SLOVAČKOG JEZIKA KAO STRANOG**

Diplomski rad

Zagreb, Veljača, 2023.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za fonetiku

Odsjek za zapadnoslavenske jezike i književnost

Katedra za slovački jezik i književnost

Rea Ban Švastović

**PRIMJENA VERBOTONALNE KOREKCIJE GLASOVA Ď [J], Ť [C] I H [h] U
NASTAVI SLOVAČKOG JEZIKA KAO STRANOG**

Diplomski rad

Mentor:

dr.sc. Nikolaj Lazić, izv. prof

Komentorica:

dr. sc. Martina Grčević, izv. prof.

Zagreb, Veljača, 2023.

PODACI O AUTORU

Ime i prezime: Rea Ban Švastović

Datum i mjesto rođenja: 20.09.1995.

Studijske grupe i godina upisa: FON/SLO,

Lokalni matični broj studenta:

PODACI O RADU

Naslov rada na hrvatskome jeziku: Primjena verbotonalne korekcije glasova d' [ʃ], t' [c] i h [h̥] u nastavi slovačkog jezika kao stranog

Naslov rada na engleskome jeziku: Application of Verbotonal method for the sounds d' [ʃ], t' [c] and h [h̥] in teaching of Slovak language as a foreign language

Broj stranica:

Broj priloga:

Datum predaje rada:

Sastav povjerenstva koje je rad ocijenilo i pred kojim je rad obranjen:

- 1.
- 2.
- 3.

Datum obrane rada:

Broj ECTS bodova:

Ocjena:

Potpis članova povjerenstva:

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOGA RADA

Ovim potvrđujem da sam osobno napisao/la diplomski rad pod naslovom

---

(naslov rada)

i da sam njegov/a autor/ica.

Svi dijelovi rada, podaci ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni, stručni članci i sl.) u radu su jasno označeni kao takvi te su navedeni u popisu literature.

(ime i prezime studenta)

(potpis)

Zagreb, _____

Sadržaj

Uvod.....	7
1. Prvi, drugi, ini jezik	8
2. Učenje, usvajanje, ovladavanje jezikom.....	9
3. Faktori u ovladavanju inog jezika.....	11
3.1. Dob.....	11
3.2. Kognitivna obilježja	12
3.2.1. Jezična nadarenost	12
3.2.2. Prirodna sklonost	12
3.2.3. Strategije učenja	13
3.3. Afektivni faktori.....	14
3.3.1. Stavovi.....	15
3.3.2. Motivacija.....	15
3.3.3. Jezični strah	17
4. Metode učenja stranog jezika.....	17
4.1. Gramatičko-prijevodna metoda.....	18
4.2. Prirodna metoda	18
4.3. Psihološka metoda Françoisa Gouina	18
4.4. Direktna metoda	19
4.5. Kombinirana metoda	20
4.6. Audiolingvalna metoda	20
5. Jezik i fonološke kompetencije.....	21
5.1.Međujezik.....	22
5.2. Pogreške	24
5.2.1. Fonetske pogreške.....	25
5.3. Strani naglasak	27
5.3.1. Kontrastivna analiza	29

6. Fonetika u nastavi inog jezika.....	30
7. Metode korekcije izgovora	31
8. Verbotonalni sistem	32
8.1. Verbotonalna teorija.....	33
8.1.1. Lingvistika govora.....	35
8.2. Strukturalnoglobalna audiovizualna metoda (SGAV)	36
8.2.1. Strukturalni elementi govora	37
8.3. Primjena SGAV-a u nastavi stranog jezika.....	39
8.4. Fonetska korekcija po verbotonalnoj metodi	41
9. Hrvatski i slovački fonetski sustav	43
9.1. Hrvatski jezik	43
9.1.1. Konsonantski sustav hrvatskog jezika	43
9.1.2. Vokalski sustav hrvatskog jezika	44
9.2. Slovački jezik	45
9.2.1. Konsonantski sustav slovačkog jezika	45
9.2.2. Vokalski sustav slovačkog jezika	48
10. Usporedba hrvatskog i slovačkog fonetskog sustava.....	49
10.1 Usporedba konsonantskih sustava.....	49
10.2 Usporedba vokalskih sustava	50
ISTRAŽIVAČKI DIO	52
11. Usporedba polaznog i ciljanog jezika korekcije glasova d' [ʃ], t' [c] i h [h]	53
11.1. Ciljevi i hipoteze	53
11.2. Materijali i metode	53
11.2.1. Ispitanici	53
11.2.2. Materijali	53
11.2.3. Metode.....	53
11.3. Rezultati i rasprava.....	54

11.3.1. Rezultati analize glasa h [h].....	54
11.3.2. Rezultati analize glasa d' [ʤ]	55
11.3.3. Rezultati analize glasa t' [tʃ]	57
12. Primjena verbotonalne metode u korekciji d' [ʤ], t' [tʃ] i h [h]	60
12.1 . Fonetska korekcija d' [ʤ] i t' [tʃ]	61
12. 2. Fonetska korekcija h [h].....	62
Zaključak.....	66
Literatura:.....	67
Sažetak	70
Obsah	71
Summery	72
Prilozi.....	73

Ovaj diplomski rad sastoji se od teorijskog i istraživačkog dijela. Prvo poglavlje posvećeno je terminologiji, odnosno sličnostima i razlikama termina prvi jezik, drugi jezik te ini jezik. U drugom poglavlju obrađuju se pojmovi učenja, usvajanja te ovladavanja jezikom. Nadalje, u trećem poglavlju se bavi faktorima koji utječu na ovladavanje jezikom. Ovladavanje inim jezikom je „pojava utemeljena na spoznajnim i jezičnim procesima, na nju utječu i jezični, društveni i psihološki čimbenici” (Jelaska, 2005:88). Jezični, društveni te psihološki čimbenici se odnose na dob, kognitivna obilježja te afektivna obilježja o kojima se govori od 12-17str. Nakon obrade vrste i razine učenja jezika, te faktora koji utječu na ovladavanje inog jezika, ukratko se obrađuju neke od metoda učenja stranog jezika koje su se koristile kroz povijest u četvrtom poglavlju, te se dolazi do važnosti fonetike, odnosno jezika i fonološke kompetencije u petom poglavlju. Fonološke kompetencije su one kompetencije koji nam omogućuju sposobnost percepcije i produkcije jezika te njihove realizacije u određenim kontekstima (Vijeće Europe, ur. Čeliković, 2005:119). Dalje se opisuje važnost pristupa pogreškama, odstupanja od normi te nastajanje međujezika kao procesa ovladavanja inog jezika. Zatim se поближе opisuje fonetika i njena važnost u nastavi inog jezika, kao i metode korekcije izgovora u šestom i sedmom poglavlju. Nadalje, u osmom poglavlju opisuje se Guberinov verbotonalni sisteme i cijela verbotonalna teorija, te strukturalnoglobalna audiovizualna metoda. Opisuje se njena primjena u nastavi stranog jezika i u fonetskoj korekciji. U devetom poglavlju se pojedinačno obrađuju konsonantski sustavi te vokalski sustavi slovačkog i hrvatskog jezika, te se zatim uspoređuju i ukazuju na sličnosti i razlike. U ovome radu se na temelju Guberinove verbotonalne metode pokušava uvesti verbotonalna metoda u nastavu slovačkog jezika kao stranog. U istraživačkom dijelu ovog diplomskog rada istražuju se sličnosti, odnosno razlike, u izgovoru hrvatskih studenata koji su odslušali jednu godinu jezičnih vježbi slovačkog jezika te onih koji su odslušali pet godina, te se njihov izgovor uspoređuje sa slovačkim izvornim govornikom. Konkretno, ovaj rad fokusiran je na glasove d' [ʃ], t' [c] i h [ɦ] te razinu uspješnosti i točnosti njihovog izgovora. Rezultati koji su dobiveni ovim istraživanjem služe kao dokaz fonetske sposobnosti studenata nakon završenog diplomskog studija, te se želi ukazati na važnosti fonetskih vježbi kao dio ovladavanja inim, konkretno slovačkim jezikom. Primjenjuju se teorijska znanja verbotonalne metode prema kojoj se izrađuju fonetske vježbe za korekciju glasova d' [ʃ], t' [c] i h [ɦ] za hrvatske studente slovačkoga jezika te se mogu primijeniti u nastavi slovačkog jezika kao stranog. Transkripcija u ovome radu korištena je iz IPA-a (International Phonetic Alphabet).

1. Prvi, drugi, ini jezik

Materinski, prvi, drugi i ini jezik su termini s kojima se susrećemo kada razmatramo podjelu jezika. Dugi niz godina koristili su se samo termini materinski te strani, no danas je ta podjela malo kompleksnija. Materinskim jezikom (engl. *mother tongue*) se naziva onaj jezik koje dijete prvo usvaja. Dolazi od riječi „majka“ jer se povijesno usvajao od majke koja ga je odgajala. Danas, nije nužno da će dijete odgajati samo majka, ali ono što sve pripada ovom terminu su obilježja vezana uz djetetova razvojna svojstva zajedno s jezičnim obilježjima. Drugi termin koji je bliskoznačnica materinskom jeziku je prvi jezik. Prvi jezik (engl. *first language*), kratica L1 u engleskom, te J1 u hrvatskom jeziku, je termin koji često zamjenjuje termin materinskog jezika. Jelaska (2005) naglašava da prvi jezik može biti onaj jezik kojeg kronološki prvog usvajamo samo u razumijevanju, ali ne mora nužno biti onaj jezik kojeg ćemo prvog progovoriti. Nadalje, Jelaska (2005) opisuje drugi jezik (engl. *second language*) kao novi jezik kojim osoba ovladava u nekoj zajednici gdje se njime služi. On može biti drugi jezik koji se osoba govori u obitelji, ili u zemlji u kojoj živi. Mihaljević Djigunović (1998) ga opisuje kao nematerinski jezik koji se najčešće uči neformalno, u komunikaciji s izvornim govornicima. S tom definicijom se slaže i Petrović (1997), te nadodaje da se osim učenja tog drugog jezika, također, prihvaća i njegova kultura, običaji te ponašanja te jezične skupine. Nadalje, stranim jezikom (engl. *foreign language*) se smatra onaj jezik koji se uči u školama ili tečajevima. Odnosno, jezik koji se ne govori u obitelji ili u državi u kojoj se živi. On se najčešće samo uči, a ne usvaja, kao što je to slučaj sa materinskim, odnosno prvim i drugim jezikom (Jelaska, 2005:29). Dakle, razliku između drugog i stranog jezika, koju uočava i Mihaljević Djigunović (1998), jest da se za razliku od drugog jezika strani uči putem formalne nastave kako bi se kompenzirao nedostatak izloženosti izvornim govornicima, dok se drugi jezik usvaja u okolini izvornih govornika. Sljedeći termin s kojim se susrećemo je ini jezik. Ini jezik je termin u hrvatskom jeziku koji uključuje sve jezike osim materinskog, to jest, prvog usvojenog jezika. Jelaska (2007:89) ga definira kao „nadređen pojam drugomu i stranom jeziku”.

2. Učenje, usvajanje, ovladavanje jezikom

Ini jezik se može ovladati na tri različita načina, odnosno kroz tri različita okruženja. Prvi proces se naziva usvajanje drugog jezika (engl. *second language acquisition*). Ono se odnosi na spontano usvajanje jezika u sredini gdje je on službeni ili ga većina stanovništva govori. Jezik se spontano usvaja, bez svjesnog učenja, u svakodnevnicu kroz komunikaciju s drugim ljudima (Medved Krajnović, 2010). Baš kao što i dijete nesvjesno usvaja svoj prvi, odnosno

materinski jezik, tako se usvaja i ini jezik. Da bi čovjek bio sposoban usvojiti jezik mora imati zadovoljene razvojne preduvjete – spoznajne, osjetilne te motoričke; dobre unutarnje uvjete – radno pamćenje, umni rječnik, slušna obrada; te dobre vanjske uvjete – društvena i kulturološka prihvatljivost, podrška okoline (Jelaska, 2005:65). Nadalje, Jelaska (2005, prema Allen i Shatz, 1983) naglašava kako za usvajanje jezika nije dovoljna samo izloženost jeziku i izravnoj komunikaciji, nego pridaje veliku važnost i gestama, mimici lica, tjelesnim dodirima, mirisima, okusima itd. Te neleksičke komponente je Guberina 1938. nazvao vrednotama govornog jezika, o kojima će se više reći u 8. poglavlju. Jer, iako je osoba izložena jeziku, npr. gledajući strane programe na televiziji, to ne znači da će na taj način usvojiti jezik u potpunosti. Možda će usvojiti neke riječi ili fraze, ali ne onako kako bi usvojio aktivnom izloženošću tom istom stranom jeziku (Clark i Clark, 1977, prema Jelaska 2005). Oponašanje jezika je također jedno pomoćno sredstvo kojim se usvaja glasovni sustav nekog jezika te usvajanju riječi (Folger i Chapman, 1978, prema Jelaska, 2005).

Važno je spomenuti i Krashenov model iz 1982. godine, model monitora (engl. *The Monitor Model*), koji se smatra jednim od prvih teorijskih objašnjenja različitih oblika procesa ovladavanja inim jezikom. On izričito ukazuje na razliku između usvajanje i učenja inog jezika (engl. *acquisition-learning hypothesis*) te ih međusobno suprotstavlja. Usvajanje jezika, prema Krashenu, se odvija spontano bez svjesne izloženosti jezičnome materijalu, baš kao što smo i ranije govorili u tekstu. S tim dijelom se slažu i ostali stručnjaci, ali ne slažu se s njegovim modelom u potpunosti. Krashenov model strogo razdvaja proces usvajanja i učenja, odnosno Krashen tvrdi kako naučeno znanje ne može preći u usvojeno te ne vidi vrijednost u spontanoj komunikaciji (Medved Krajnović, 2010:26). Iz raznih istraživanja danas možemo zaključiti kako to nije tako, te da su usvajanje i učenje jezika isprepleteni. Takva situacija bi na primjer bila kada na nastavi stranog jezika učeći određene riječi, učenik nesvjesno usvoji neke druge riječi ili gramatičke oblike. Također, spontana komunikacija pomaže u učenju i usvajanju jezika. Model monitora imao je pet pretpostavki, od kojih je jedna bila razlikovanje učenja i usvajanja. Ostale pretpostavke bile su postojanje nadglednika (monitora), prirodan red, jezičan unos i osjećajni propusnik (afektivni filter) (Jelaska, 2005).

Nadalje, Medved Krajnović (2010:26) pobliže opisuje Krashenovu definiciju učenja inog jezika (engl. *foreign language learning/acquisition; second language learning/acquisition*) kao „proces učenja koje se odvija kroz svjesnu usredotočenost na jezične oblike, jezična pravila ili rječnik koji se želi naučiti”. To je jedna od prvih definicija procesa učenja inog jezika. Nadalje, Jelaska (2005) proces učenja definira kao proces u kojemu se svjesno uči jezik, te

najčešće u formalnim oblicima kao što su tečajevi ili škole. Primjer takvog načina ovladavanja jezikom bio bi, učenje njemačkog jezika na nastavi u školi. Kako bi se jezik smatrao naučenim postoje određeni faktori koji moraju biti zadovoljeni, navodi Jelaska (2005). Potrebno je naučiti određeni vokabular, rečenična pravila, treba ispravno znati izgovoriti sve glasove, intonacije, ritam itd. Glavne razlike usvajanja i učenja inog jezika jest ta da se usvajanje zbiva spontano, nekontrolirano, a učenje svjesno i u kontroliranim situacijama. Iako Krashen razdvaja ta dva procesa, oni su međusobno isprepleteni. Ono znanje koje smo jednom naučili u formalnom okruženju, s vremenom koristimo spontano, u prirodnim nekontroliranim situacijama. Također, u procesu učenja jezika osim što svjesno učimo određene dijelove, mi i nesvjesno pamtimo, odnosno usvajamo dijelove na koje u trenutku nismo aktivno usredotočeni. Treći proces jest proces ovladavanjem inim jezikom (engl. *second language acquisition*). Ono označuje proces koji uključuje proces usvajanja i učenja jezika. U njemu su obuhvaćeni neformalni i formalni oblici učenja, odnosno usvajanja jezika. Na njega utječu i jezični, društveni i psihološki čimbenici (Jelaska, 2005).

3. Faktori u ovladavanju inog jezika

Postoje razni faktori koji utječu na ovladavanje inim jezikom. Kao već spomenuto ranije, ovladavanje inim jezikom je „pojava utemeljena na spoznajnim i jezičnim procesima, na nju utječu i jezični, društveni i psihološki čimbenici” (Jelaska, 2005:88). Psihološki ili individualni čimbenici, kako ih naziva Medved Krajnović (2010), su razlike među pojedincima koje utječu na tijek ovladavanja inim jezikom. To su *dob, motivacija, jezična nadarenost, stil i strategija učenja, osobine ličnosti* i dr. Neke od ovih faktora pobliže ću opisati dalje u tekstu.

3.1. Dob

Dob je jedan od faktora koji utječe na ovladavanje inim jezikom. Nije jednako hoće li osoba učiti, odnosno usvajati jezik u ranijoj ili kasnijoj životnoj dobi. Postoje brojna istraživanja koja su pokazala da djeca u ranoj dobi lakše usvajaju fonološke karakteristike jezika (Scovel 1968, Mulford i Hecht 1980, Hecht i Mulford 1982, Flege i Hillenbrand 1984, Munro i Derwing 1995, prema Jelaska, 2005). Mišljenja autora razlikuju se jedna od drugih. Neki autori govore o kritičkom razdoblju, neki u osjetljivom razdoblju, a neki o univerzalnoj gramatici (Jelaska 2005; Medved Krajnović, 2010). Neki spominju kritičko razdoblje oko pete godine, neki oko

sedme, a neki pak adolescentsko doba. No svi se autori slažu da nakon određene dobi (bila ona pet, sedam ili četrnaest godina) izgovor drugog jezika vrlo vjerojatno neće više moći biti na razini izvornog govornika. Nadalje, društvo igra veliku ulogu u usvajanju drugog jezika. Djeca će se lakše prilagoditi novoj govornoj sredini nego odrastao čovjek. Razlog tome je što su odrasli u potpunosti ovladali materinskim jezikom što smanjuje njihovu motiviranost da ovladaju drugim jezikom, njegovom kulturom i običajima. Odrastao čovjek teže se prilagođava novoj govornoj okolini zbog već ostvarene kulturološke i jezične osobnosti koje se boje izgubiti (Medved Krajnović, 2010; Jelaska, 2005). Djeca pak lakše prihvaćaju kulturu, običaje i ponašanja jezične okoline u kojoj se nalazi, te se time lakše uklapaju u novu okolinu. Kod učenja drugog jezika situacija je malo drugačija. Na početnim razinama odrastao čovjek postići će bolje rezultate nego dijete. Ako je dovoljno motiviran, zahvaljujući većim intelektualnim sposobnostima, lakše i brže će svjesno učiti jezik (Petrović, 1998). Dakle, u prirodnim situacijama djeca će lakše usvojiti jezik, pa na kraju i bolje ovladati jezikom. Odrastao čovjek lakše će naučiti jezik u formalnom okruženju zahvaljujući svojim eksplicitnim analitičkim sposobnostima, ali izgovor nikada neće biti usvojen na razini izvornog govornika, za razliku od djece koja mogu postići jednaku razinu izgovora kao i u izvornih govornika.

3.2. Kognitivna obilježja

Prema Jelaska (2005) kognitivna ili spoznajna obilježja su jedno od čimbenika koji utječu na učenje novog jezika. U kognitivna obilježja spadaju inteligencija, jezična nadarenost, strategije učenja te pojedinačne vještine.

3.2.1. Jezična nadarenost

Jezična nadarenost spada u spoznajna ili kognitivna obilježja zajedno s inteligencijom. „Inteligencija je složen sustav uvjetovan naslijeđem, životnim okolnostima, kulturom, razdobljem” (Jelaska, 2005:109). Postoje razne vrste inteligencije kao što su: verbalno-jezična, logičko-matematička, glazbena, međuljudska, samopromatračka, prostorna, pokretna i prirodoslovna (Gardner, 1983, prema Jelaska, 2005). U jezično nadarenost također se često uključuje i pamćenje, sposobnost primjene općih mehanizama te deduktivnost.

3.2.2. Prirodna sklonost

Jedan od prvih testova za mjerenje jezične nadarenosti osmislio je američki psiholog Carroll zajedno sa Saponom. Taj test izrađen je 1959. pod nazivom MLAT (*Modern Languages Aptitude Test*). Sastoji se od četiri sastavnice: sposobnost fonetskog kodiranja, sposobnost induktivnog učenja, sposobnost mehaničkog (asocijativnog) pamćenja, gramatička osjetljivost. Ukratko ću opisati pojedinu sastavnicu. Sposobnost fonetskog kodiranja odnosi se na sposobnost učenika da slušanjem prepozna strane glasove, riječi ili fraze te da ih pohranjuje u pamćenje i prisjeća ih se u odgovarajućoj situaciji. Nadalje, gramatička osjetljivost je sposobnost razumijevanja različitih jezičnih elemenata i pravila njihove uporabe. One osobe koje imaju izraženu gramatičku sposobnost bit će uspješnije u nastavi koja se fokusira na gramatičku analizu jezika. Osobe koje imaju razvijeno induktivno zaključivanje imaju sposobnost stvaranja zaključaka o upotrebi pojedinih riječi i struktura na temelju primjera njihove primjene. Te osobe će s lakoćom razlikovati sinonime, ili gramatički slične izražaje i strukture. Mehaničko ili asocijativno pamćenje je ono pamćenje gdje se brzo pamti pomoću asocijacija, stvaranjem asocijativnih veza između inog i materinskog jezika. Time se postiže veća jezična fluentnost (Petrović 1998:20).

3.2.3. Strategije učenja

Strategije učenja su također dio kognitivnih obilježja koje utječu na učenje novog jezika. Bitno je reći da strategije učenja jezika nemaju jedinstveno određenje. U 1980-im i 1990-im ono je bilo plodno područje proučavanja zbog svoje važnosti u učenju stranog jezika, no zbog nedostatka teorijske podloge dovelo je do stagnacije u istraživanju. Neki od najpoznatijih podjela strategije učenje jezika bile su klasifikacije koje su donijeli R. Oxford u 1990., O'Maley i Chamnot, u 1990., te Dornyei i Skehan u 2003. (Medved Krajnović, 2010; Jelaska, 2005). Ukratko ću proći po svakoj od njihovih kategorija te ih sažeto objasniti.

Prema Medved Krajnović (2010) R. Oxford strategije učenja jezika dijeli na *izravne* i *neizravne*. U izravne strategije uvrštava tri sastavnice, a to su: 1. *strategija pamćenja* (engl. *memory strategies*) koja se odnosi na ponavljanje, 2. *kognitivne strategije* (engl. *cognitive strategies*) koja se odnosi na analiziranje i razmišljanje, te 3. *strategije nadoknađivanja* (engl. *compensation strategies*) koje se odnose na pogađanje. Nadalje, u neizravne strategije ubraja također tri sastavnice: 1. *metakognitivne strategije* (eng. *metacognitive strategies*), koje se odnose na organiziranje i planiranje učenja, 2. *afektivne strategije* (engl. *affective strategies*), koje se odnose na ohrabrivanje samoga sebe, te 3. *društvene strategije* (engl. *social strategies*), koje se odnose na postavljanje pitanja radi poboljšanja jezičnog znanja. Ova kategorizacija se

smatra problematičnom te su se brojni stručnjaci pobunili oko razdvajanja kognitivnih strategija i kategorija pamćenja.

Sljedeću klasifikaciju o kojoj ću pisati jest klasifikacija koju su donijeli O'Maley i Chamot u 1990. Njihova klasifikacija je vrlo slična onoj ranije spomenutoj, pa ni ona nije najidealnija. Oni strategije učenja jezika svrstavaju samo na tri sastavnice: 1. spoznajne strategije, 2. metaspoznajne strategije te 3. društveno-osjećajne strategije. Spoznajne strategije uključuju misaone postupke koje nastupaju kod usvajanja ili poučavanja stranog jezika. Odnose se na međudjelovanje nastavnih sadržaja te sposobnosti prisjećanja, korištenja starog znanja u novim situacijama. Metaspoznajne strategije uključuju razmišljanje, shvaćanje onog naučenog, ispravljanje samoga sebe, provjeravanje, planiranje te uočavanje poteškoća. Društveno-osjećajne strategije se odnose na međudjelovanje s drugim osobama radi uspješnijeg učenja, komentiranje jezične proizvodnje, traženje objašnjenja, itd. (Jelaska, 2005:110).

Posljednja klasifikacija o kojoj ću govoriti jest klasifikacija koju su donijeli Dornyei i Skehan u 2003. Oni su svoju klasifikaciju donijeli na temelju onih prije spomenutih klasifikacija, te se odlučili na četiri sastavnice: 1. *kognitivne strategije*, koje se odnose na ponavljanje gradiva, sažimanje informacija, uporabe mnemotehnika; 2. *metakognitivne strategije*, odnose se na učenikovu analizu, nadgledanje, evaluaciju, planiranje te organiziranje vlastitog učenja; 3. *društvene strategije* koje uključuju traženje i započinjanje komunikacije na inome jeziku kako bi se što bolje uvježbao; te 4. *afektivne strategije* koje podrazumijevaju učenikovu kontrolu nad vlastitim emocijama (Medved Krajnović, 2010:81).

Bitno je spomenuti i samoregulaciju te samoregulirajuće učenje kao dio strategija učenja. Oni obuhvaćaju kognitivne, metakognitivne i motivacijske procese, strategije ponašanja te procese koji su određeni vanjskim čimbenicima (Medved Krajnović, 2010). Međutim, rezultati istraživanja, koje je provodio Labov u 1966. godini, su pokazali da kod samoprocjene vlastitog izgovora ispitanici ne percipiraju točno vlastiti izgovor. Umjesto da percipiraju ono što su uistinu izgovorili, dakle govornu realizaciju, oni percipiraju svoju govornu intenciju (Desnica-Žerjavić, 2006).

3.3. Afektivni faktori

Afektivni faktori se najčešće suprotstavljaju kognitivnim faktorima, no obe vrste faktora utječu na proces učenja. Schaumann (1976, prema Mihaljević Djigunović, 1998) tvrdi da bez afektivnih faktora kognitivni ne bi mogli djelovati. Za ispitivanje afektivnih faktora koriste se upitnici sa skalama Likertova tipa, semantičkog diferencijala te Thurstoneove skale. S obzirom da upitnici ovise o svjesnosti i iskrenosti ispitanika, ne možemo reći da su stopostotno pouzdani.

3.3.1. Stavovi

Jelaska (2005:115) definira stavove kao „mišljenja, vjerovanja, načini pristupa nekim problemima”. U suvremenoj teoriji učenja jezika stavovi se smatraju temeljem na kojem se formira motivacija za učenje (Mihaljević Djigunović, 1998). Stavovi spadaju u sociopsihološku kategoriju. Oni mogu biti svjesni ili nesvjesni, izravni ili neizravni, mogu biti vlastiti ili uvjetovani društvom i kulturom, mogu proizlaziti iz vlastitog iskustva ili iz vlastitog promišljanja. Rajecki (1990, prema Mihaljević Djigunović, 1998:21) stavove dijeli na tri komponente: afektivnu, bihevioralnu i kognitivnu. Afektivna komponenta se odnosi na analitički dio stava te njime analiziramo i procjenjujemo je li nešto dobro ili loše. Bihevioralna komponenta se odnosi na dio stava kojim se odlučuje namjena, hoće li se nešto poduzeti ili neće. I posljednja komponenta, kognitivna komponenta se odnosi na obavijesti, činjenice i znanje koje učenik posjeduje, odnosno naša vjerovanja. Stavovi mogu biti pozitivni i negativni. Pozitivni stavovi pozitivno će utjecati na motivaciju te će u tim situacijama učenik bolje učiti. S druge strane, kod negativnih stavova, doći će do nedostatka motivacije te će time učenje biti lošije. Na negativne afektivne komponente, kao što je na primjer, učenik smatra da nije dovoljno talentiran za jezik te osjeća negativne emocije i ima negativan stav prema učenju. U toj situaciji nam mogu pomoći kognitivni faktori. Točnije, ako učeniku damo informacije o tome da motivacija, strategije učenja i trud utječu na uspjeh u učenju jezika, pokazat ćemo mu da talent nije jedini način za uspjeh. Time mijenjamo njegove negativne emocije prema učenju jezika, odnosno afektivne komponente, a mijenjanjem afektivne komponente mijenjamo i bihevioralnu. Jer sada će, nakon intervencije na kognitivnoj razini, učenikova vjerovanja biti promijenjena te će učenik biti motiviraniji i biti u mogućnosti postići onaj uspjeh koji je prije intervencije djelovao nedostižno.

3.3.2. Motivacija

Prema Hrvatskom jezičnom portalu, motivacija se definira kao „*psih.* skup pobuda koje čovjeka pokreću na aktivnost te određuju smjer, intenzitet i trajanje te aktivnosti”. Razni autori imaju različite definicije motivacije. Mihaljević Djigunović (1998) spominje nekoliko autora te njihove definicije motivacije. Noar (1972, prema Mihaljević Djigunović, 1998:25) motivaciju definira kao „učenikova nastojanja da zadovolji dvije bitne emocionalne potrebe: potrebu da bude prihvaćen i potrebu za postignućem”, nadalje, Chastain (1976, prema Mihaljević Djigunović, 1998:25) motivaciju karakterizira kao postignuća koja se sastoje od triju komponenata: kognitivnog poriva, potkrijepljena ega i afilijacije. Sljedeći autor kojeg Petrović (1998) spominje jest Schwartz koji u svojem djelu iz 1972. motivaciju dijeli na intrinzične i ekstrinzične motive, gdje u intrinzične motive spadaju osjećaj nelagode, potreba za postignućem, a u ekstrinzične motive sociokulturni utjecaji. Medved Krajnović (2010:77) motivaciju definira kao „skup motiva, odnosno psiholoških stanja, koji pokreću i usmjeravaju ljudsko ponašanje te određuju intenzitet tog ponašanja”. Međutim, s Gardnerovom definicijom se najveći broj autora slaže. Gardner (1985, prema Jelaska 2010:111) motivaciju definirao kao „složena pojava koja uključuje želju za učenjem, odnos prema činu učenja ili jeziku, nadarenost za jezike i uloženi trud”. On motivaciju dijeli na tri dijela: trud, želja da se postigne cilj učenja jezika te pozitivni stavovi prema učenju jezika. Tek kada su sve tri komponente aktivne, tek tada je učenik uistinu motiviran. Samo ulaganje truda nije dovoljno da bi se postigla motivacija. Učenik se može truditi kako bi razveselio nekoga drugoga, roditelja ili nastavnika, što ne znači da je on motiviran. Jednako tako, sama želja ili pozitivan stav, bez truda, ne čine motivaciju (Petrović, 1998). Dornyei i Otto (1998, prema Medved Krajnović, 2010:78) „razvijaju koncept motivacije kao dinamičkog psihološkog konstrukta koji pokreće kognitivne i motoričke procese, usmjerava te procese na specifične zadatke i upravlja njihovim intenzitetom te ih na kraju zaustavlja i procjenjuje njihovu uspješnost”.

Motivacija se mijenja kroz proces učenja. Na nju utječu razni čimbenici, a neki od najčešćih čimbenika su: *vanjski čimbenici, unutarnji čimbenici, te afektivni faktori* poput: motivacijske samoregulacije, samoodređenja, atribucije, spremnosti na komunikaciju, jezičnog samopouzdanja te straha od jezika (Medved Krajnović, 2010).

Gardner (1985, prema Mihaljević Djigunović, 1998) razlikuje definiciju motivacije od njegove orijentacije. Mnogo autora i istraživača zapravo motivacijom nazivaju ono što Gardner naziva orijentacija motivacije. Orijetacija ili cilj za Gardnera označuje razloge zašto netko uči ini jezik. Orijetaciju dijeli na *instrumentalnu* i *integrativnu*. Ta orijentacija dalje utječe na vrstu motivacije. Na motivaciju mogu utjecati unutarnji ili vanjski utjecaji. Jakobovitz (1970, prema

Mihaljević Djigunović, 1998) smatra da je integrativna pod utjecajem unutarnjih faktora, a instrumentalna pod utjecajem vanjskih. Unutarnja motivacija bila bi ona motivacija koja se stvara unutar pojedinca, želja za napretkom, želja za uklapanjem u društvo, želja za znanjem, itd. Vanjska motivacija se odnosi na utjecaje van pojedinca, kao što su na primjer novac, dobra ocjena, pohvala, itd.

Jelaska u svojem djelu iz 2005. nabroja razne vrste motivacije. Samo ću ih kratko nabrojati bez objašnjenja: uklopna motivacija, uporabna ili instrumentalna, školska, obrazovna, stručna, primijenjena, komunikacijska, društvena motivacija, kulturna motivacija, estetska motivacija, intelektualna motivacija, naraštajna i cijelorna motivacija.

3.3.3. Jezični strah

Strah od jezika pojava je koja se događa u situacijama gdje se traži od nas da se koristimo inim jezikom kojim nismo sasvim ovladali. Najčešće se pojavljuje u situacijama kada se mora govoriti inim jezikom, slušati ga, čitati ili pisati na njemu. Taj strah se može manifestirati u različitim oblicima (Scharzer, 1986, prema Mihaljević Djigunović, 1998): kognitivno ili spoznajno, emocionalno ili osjećajno, bihevioralno ili u obliku ponašanja te tjelesno. Kognitivna komponenta se odnosi na osjećaj društvene nesposobnosti, zabrinutost oko društvene slike, negativno vrednovanje. Emocionalna komponenta se odnosi na osjećaj zabrinutosti, nelagode, napetosti. Slijedeća komponenta, bihevioralna, se odnosi na nespretnost, suzdržanost, smetnje u gestama i mimici, izbjegavanja i sl. Četvrta komponenta, tjelesna komponenta, se ostvaruje u obliku pojačanog znojenja, bljedila, drhtanja itd.

Nadalje, strah od jezika se može pojaviti u tri različite situacije, a one su: strah od razredne nastave, uporaba jezika u drugim situacijama te strah od razredne i izvanrazredne uporabe jezika (Gardner 1985, Gardner i MacIntyre 1993, Horowitz 1986, prema Jelaska, 2005).

4. Metode učenja stranog jezika

Kroz povijest nastave stranih jezika koristile su se raznovrsne metode podučavanja. Bitno je razlikovati nastavne metode i metode učenja, odnosno metodski sustavi učenja stranog jezika. Svaka od tih metoda temelji se na različitim metodskim principima po kojima se i razlikuju. Ti metodski sustavi polaze od psiholoških, lingvističkih te psiholoških načela. Skljarov (1993) opširno opisuje svaku pojedinu metodu u svojem djelu, a ja ću ukratko opisati poneke od njih.

4.1. Gramatičko-prijevodna metoda

Gramatičko-prijevodna metoda pojavila se u srednjem vijeku kada su latinski i grčki bili prvi strani jezici. U to vrijeme latinski jezik uglavnom nije bio i govorni jezik, nego se koristio poglavito u pisanim oblicima. Nastava se odvijala na materinskom jeziku, te joj je glavni cilj bio čitanje i razumijevanje tekstova pisanih na latinskom jeziku. Tekstovi su se čitali i prevodili. Nakon što se tekst preveo, provodila se leksička i gramatička analiza. Gramatička pravila učila su se napamet, s brojnim primjerima koji su bili u sadržajno nepovezanim rečenicama. Takav oblik nastave se i danas koristi u učenju starogrčkog i latinskog jezika. U ovoj metodi strani jezik se uči na temelju pisanih materijala koje nije potrebno čitati, niti pročitani tekst razumjeti; gramatički sustav se poznaje samo teorijski, pomoću gramatičkih pravila; poznavanje fonetskog sustava nije nužno za razumijevanje tekstova koji se obrađuju; učenje leksika se isključivo usvajalo pomoću prijevoda sa stranog jezika na materinski i obrnuto (Sklarov, 1993).

4.2. Prirodna metoda

Prirodna metoda se javila u trenutku kada je bilo nemoguće naučiti strane jezike, osim mrtvih jezika - starogrčkog i latinskog, te se javila potreba za novom metodom. Ova metoda je imala cilj da se strani jezik nauči, odnosno usvoji, na jednaki način kao i materinski jezik. Fokus ove metode jest imitacija. Ponavljanje riječi, bez ikakvog teorijskog znanja, baš kao i kod učenja materinskog jezika. Dakle, ova metoda bila je isključivo usmena, kroz komunikaciju nastavnika i učenika. Ovaj tip metode učenja stranog jezika se pokazao najbolji na početnom stupnju učenja stranog jezika, kada je princip zornosti te utjecaj nastavnika najjači. M. Berlitz je 1878. godine u Americi počeo otvarati škole za učenje stranih jezika koje su podučavale po principu prirodne metode u kombinaciji s direktnom metodom. U tim školama učilo se po ovim principima: objašnjavanje stranog jezika principom zornosti, odnosno, pokazivanjem slika, demonstracijom, mimikom; razgovor s učenicima - komunikacija na stranom jeziku, bez korištenja materinskog, gramatika se uči intuitivno kroz komunikaciju; opis slike, čitanje i rekapitulacija – jezični materijal se uči jedino usmenim putem (Sklarov, 1993).

4.3. Psihološka metoda Françoisa Gouina

Psihološku metodu je razvio F. Gouin 1880-im u Europi. Ova metoda nastala je na temelju asocijativne psihologije te principa unutrašnje zornosti koji omogućuje da se sve osjetilne spoznaje, pojave i aktivnosti povezuju u neprekidan lanac zbivanja (Skljarov, 1998:18). Gouin ističe kako je ovo prva metoda koja se temelji na teoriji. Osim teorije, on tvrdi kako njegovom metodom se zapravo ponavlja onaj proces kroz koji prolazi malo dijete kada uči materinski jezik. Proučavajući svog nećaka došao je do novih saznanja. Smatra da u procesu učenja jezika postoje dvije faze - faza pasivne percepcije te faza aktivne reakcije. Faza pasivne percepcije se odnosi na proučavanje i "upijanje" okoline, nakon koje slijedi aktivna faza u kojoj se reagira na dojmove iz pasivne faze. Nadalje, svoju metodu razvija i dijeli jezični materijal u serije, odnosno poglavlja. Ukupno ima pedeset serija koje predstavljaju za Gouina cjelokupan zbroj ljudske individualnosti (Prebeg-Vilke, 1977). U ovoj metodi kreće se od glagola koji izriče radnju te se dalje oko toga glagola grupiraju druge vrste riječi (subjekt, objekt, vrijeme, mjesto, uzrok radnje). Gramatika se uči intuitivno kroz komunikaciju. Proces nastave po ovoj metodi izgleda ovako: 1. na materinskom jeziku nastavnik objašnjava sadržaj vježbe, 2. na stranom jeziku objašnjava ono što demonstrira u tome trenutku, 3. artikulacija se vježba na način da učenici ponavljaju svaku rečenicu koju nastavnik izgovara, 4. nastavnik ponovo ponavlja iste rečenice dokle učenici u tišini demonstriraju različite radnje, 5. te iste rečenice ponavlja jedan učenik, dok ostali dalje izvode različite radnje, 6. na kraju svi učenici ponavljaju rečenice izvodeći zasebne radnje 7. sve naučene rečenice se zapisuju na kraju sata (Skljarov, 1998:19).

4.4. Direktna metoda

Direktna metoda se počela razvijati u 19.st. za vrijeme industrijske revolucije u Zapadnoj Europi. Tada je došlo ne samo do razvoja industrije, već i znanosti, poglavito tehničke i humanističke znanosti. Jedan od prvih pokretača ove metode bio je W. Vietor. On je inzistirao na tome da govorni jezik postane temelj nastave. Smatrao je da nastavnik mora poznavati fonetiku te boraviti u stranoj zemlji kako bi što bolje prenio točan izgovor svojim učenicima. Fonetika postaje središte ovog pokreta. Godine 1886. Otto Jaspersen u Stockholmu osniva „Međunarodno fonetsko društvo”. On je smatrao da je komunikacija glavni razlog zbog kojeg se strani jezici uče te da za uspjeh je potreban učenikov interes, a prema Jaspersenu se interes dobiva kada učenik osjeća da radi nešto korisno i vrijedno. On je bio veliki zagovornik uvođenja fonetike u školi, jer „uz pomoć te nauke možemo sa znatno većom sigurnošću i na lakši način naučiti bolji izgovor mnogo brže nego bez fonetike” (Jaspersen 1967, prema Prebeg-Vilke, 1977). Smatrao je da bi prvi početni sat u nastavi stranih jezika trebao biti kratki

tečaj fonetike gdje bi se govorilo o artikulaciji glasova. Na taj način bi se mogle izbjeći dvije pogreške u izgovoru – pogreška u formiranju glasova te pogreška u njenoj upotrebi. Također, spominje uporabu fonografa – prvi oblik korištenja snimljenog audio zvuka u svrhu poboljšanja vještine slušanja te izgovora stranog jezika. Lingvist koji je također zagovornik fonetike u nastavi stranih jezika je H. Sweet. On smatra da za učenje stranog jezika treba krenuti od fonetike, odnosno govornog jezika, a ne literarnog. On uočava teškoće u učenju vokabulara i struktura stranog jezika kada su materinski i strani jezik slični. S druge strane, uočava teškoće na fonetskoj razini kada postoje glasovne skupine u stranom, a ne postoje ekvivalenti u materinskom jeziku (Prebeg-Vilke, 1977).

Glavni principi direktne metode su: *upotreba izričito stranog jezika*, uz korištenje mimike i geste, slika, crtežom i sl.; tekstovi koji se koriste moraju biti kratki i cjeloviti; gramatika se treba uvoditi indiktivno; *izgovor* je jedan od bitnijih čimbenika; *uporaba fonetskog pisma* kako bi izgovor bio što točniji, prvo se treba usvojiti *vještine slušanja i govorenja*, zatim čitanje, i posljednje pisanje; prevođenje se koristi u svrhu vježbanja (Skljarov, 1993).

4.5. *Kombinirana metoda*

Kombinirana metoda uvodi elemente gramatičko-prijevodne metode. Ponovo se više koristi materinski jezik, prevođenje, teoretski se obrađuje gramatika, na induktivan i deduktivan način, te se vježbe pisanja i čitanja češće izvode. I dalje je prisutna nauka fonetike, elementi zornosti te sadržajno povezani tekstovi. Jedan od zagovornika ove metode je H. E. Palmer. On smatra da svi ljudi posjeduju spontanu sposobnost usvajanja jezika, bilo to materinski ili ini jezik. Prema Palmeru, za nastavu stranih jezika važna su ova dva načela: 1. uvodna nastava u kojoj nastavnik budi i razvija učenikove spontane sposobnosti za učenje inog jezika; 2. stvaranje navika (Prebeg-Vilke, 1977; Skljarov, 1993).

4.6. *Audiolingvalna metoda*

Ova metoda se javila za vrijeme Drugog svjetskog rata u američkoj vojsci kada je poznavanje stranih jezika bilo potrebnije nego inače. ASTP ili *Army Specialised Training Program* započeo je 1943. Godine, te su prvi put u nastavi primijenjeni lingvistički principi i ideje. Potpuno je izbačeno iz nastave učenje gramatike i čitanje, te se fokus stavlja na govorni jezik. Ovaj oblik tečaja bio je izrazito intenzivan, po devet sati dnevno šest dana u tjednu, devet mjeseci (Prebeg-Vilke, 1977).

Nakon rata metoda se i dalje razvija. Težište je govorni jezik, na način da se ponavljaju jezični obrasci (engl. *pattern practice*) koji dovode do automatizacije. Osnovu učenja stranog jezika čine kontrastivna analiza materinskog i stranog jezika, koju su uveli R. Lado i Ch. Fries. Na temelju tog kontrasta izdvajaju se jezične strukture koje se ne podudaraju u materinskom i stranom jeziku, što ujedno i čini središte učenja stranog jezika. Nadalje, Lado (1964, prema Skljarov, 1993:23-25) navodi principe po kojima se vodi audiolingvalna metoda: 1. najprije govorni jezik, a zatim pisanje, 2. govorni modeli, 3. usvajanje modela razvijanjem navika, 4. praktično usvajanje fonetskog sistema, 5. ograničenost leksika, 6. usvajanje težih jezičnih jedinica, 7. pismo kao odraz usmenog izražavanja, 8. graduiranje modela, 9. govorna praksa umjesto prevođenja, 10. normiranost jezika, 11. vježbanja, 12. formuliranje odgovora, 13. normalni tempo i pravilnost jezičnog izraza, 14. neposredna pomoć, 15. odnos prema kulturi zemlje čiji se jezik uči, 16. smislaoni sadržaj, 17. usmjerenost učenika na učenje.

Nakon Drugog svjetskog rata Guberina i Rivere su počeli razvijati Strukturalnoglobalno audiovizualnu metodu prema kojoj su se kasnije pisani udžbenici i priručnici za učenje stranih jezika. O SGAV metodi pisat ću više u 8. poglavlju.

5. Jezik i fonološke kompetencije

Jelaska (2005a:128) jezik definira kao jedinstvenu ljudsku pojavu, apstraktan sustav znakova koji najviše služi za međusobno sporazumijevanje. Većina jezikoslovaca se slaže da je jezik sustav znakova koji se ostvaruje različitim jezičnim djelatnostima koje se dijele na jednostavne – primanje (slušanje i čitanje) i proizvodnju (govorenje i pisanje), te na složene – međudjelovanje (razgovaranje i dopisivanje) te posredovanje (usmeno i pismeno prevođenje). Iako je glavna karakteristika jezika sposobnost sporazumijevanja, često se u današnje vrijeme jezično znanje suprotstavlja toj sposobnosti te su zato nestala dva zasebna termina koja pobliže opisuju i označuju sposobnosti sporazumijevanja. Jedna od tih sposobnosti jest jezična sposobnost. Ona se odnosi na proizvodnju i razumijevanje svih gramatičkih oblika nekog jezika, ali ne i sposobnost obrade stvarnih, negramatičnih iskaza koji se u stvarnosti realiziraju. Za te stvarne situacije i iskaze zaslužna je komunikacijska sposobnost. Ona omogućava govorniku da uz pomoć jezičnih i uporabnih pravila uspješno komunicira s drugim govornicima. U nju pripadaju i društvene, kulturološke, gospodarstvene razlike, prikladni stilovi i norme, višejezičnost, raznolike sposobnosti pojedinih konkretnih jezika i slično

(Jelaska, 2005a:130). Prema ZEROJ-u (Vijeće Europe, ur. Čeliković, 2005) postoje određene komunikacijske jezične kompetencije koje trebaju biti zadovoljene kako bi učenici bili u mogućnosti realizirati svoje komunikacijske namjere. U te kompetencije ZEROJ ubraja jezične kompetencije, sociolingvističke te pragmatičke kompetencije. Nadalje, u jezične kompetencije ubraja leksičke, gramatičke, semantičke, ortografske, ortopedske, te ono što je nama najrelevantnije, fonološke kompetencije. Fonološke kompetencije označavaju poznavanje i sposobnost percepcije i produkcije, odnosno zvučnih jedinica (fonema) jezika te njihove realizacije u određenim kontekstima; razlikovnim fonetskih obilježjima (zvučnost, labilnost, nazalnost, okluzivnost...); fonetskog sastava riječi (naglašavanje riječi, ton riječi, slijed fonema...); rečenične fonetike (prozodija); naglasak i ritam rečenice te intonacija (Vijeće Europe, ur. Čeliković, 2005:119). Dakle, možemo zaključiti da poznavanje jezika bez usvajanje komunikacijskih kompetencija, konkretnije fonoloških kompetencija, nije dovoljno za kvalitetnu komunikaciju na inom jeziku. Potrebno je zadovoljiti određene kriterije, no potrebno je znati i pristupiti pogreškama do kojih dolazi za vrijeme učenja inog jezika, jer pogreške, međujezik te odstupanja od normi su pokazatelji procesa učenja inog jezika.

5.1.Međujezik

Kada učimo novi jezik potrebno je taj jezik, i njegov govor, prihvatiti na svim njegovim razinama. Pa baš kao i kod usvajanja materinskog jezika, moramo prihvatiti sve one psihološke, senzoričke i artikulacijske funkcije i sposobnosti kako bismo bili u mogućnosti formirati novi sustav za novi jezik. Tim procesom zapravo novi ini jezik dolazi u sukob s materinskim, te se u tom sukobu strukturira te nastaje novi sustav – međujezik (Škarić, 1967). Začetnicima međujezika smatraju se Selinker i Weinreich. Selinker u svom dijelu iz 1972. godine prvi put spominje teoriju međujezika, ali ju je Weinreich u svome dijelu iz 1968. razradio te došao do zaključka da kod učenja inog jezika učenici koriste jednake lingvističke oblike u inom jeziku kao i u materinskom, odnosno prvom jeziku. Takav način korištenja lingvističkih oblika iz jednog jezičnog sustava u drugi, smatra se neprihvatljivim i neujednačenim kod izvornih govornika (Šarić i Obad, 2015).

Početnom točkom međujezika smatra se apsolutno nepoznavanje ciljanog inog jezika, ali sa znanjima te sposobnostima koje je pojedinac usvojio za vrijeme usvajanja materinskog ili nekog drugog inog jezika. Krajnja točka međujezika jest poznavanje ciljanog inog jezika, bilo na razini izvornog govornika ili na razini koju je sam pojedinac odredio kao ciljanu razinu na kojoj može kvalitetno komunicirati s ostalim govornicima tog jezika. Ta odluka, gdje pojedinac

svjesno ili nesvjesno odluči stati s daljnjim razvojem te usavršavanjem ciljanog inog jezika, može dovesti do okamenjivanja ili fosilizacije pojedinčevog međujezika, ili pojedinih dijelova međujezika (Medved Krajnović, 2010).

Nadalje, Selinker (1972, prema Šarić i Obad, 2015) smatra da postoje dva osnovna principa prema kojima se međujezik razvija. Prema prvom principu međujezik se razvija korištenjem jednakih mehanizama kao i kod usvajanja materinskog, odnosno prvog jezika. S druge strane, Selinker smatra da se prema drugom principu međujezika razvija korištenjem alternativnih mehanizama koji se koriste za ostale oblike učenja. Autori Besse i Porquier (1984, prema Desnica-Žerjavić, 2006) smatraju da međujezik obuhvaća vlastite organizacijske te razvojne sustave koji su slični, ali ne i jednaki ciljanom inom jeziku ili materinskom. Ti sustavi, i njihove specifične osobine, se mogu istraživati po istim modelima opisa kao i prirodni jezici (ciljani ini i materinski jezik). Također, Nemser (1974, prema Desnica-Žerjavić, 2006) smatra da se međujezik oblikuje neovisno o ciljanom jeziku te materinskom jeziku. To potkrepljuje činjenicom da međujezik može posjedovati fonološke i druge elemente koji ne pripadaju niti ciljanom inom niti materinskom jeziku. Prema ovome možemo zaključiti da su mišljenja drugačija, ali opet slična. Međutim, Desnica-Žerjavić (1998: 77) tvrdi da se fonetski sustavi međujezika lakše uočavaju od onih morfoloških ili sintaktičkih. Ona smatra da su fonološki sustavi najjednostavniji te najčvršće strukturirani, stoga je međuovisnost njihovih elemenata najveća, ali ni analiza pogrešaka tih međusustava nije ništa manje složena.

Selinker (1972, prema Šarić i Obad, 2015) je međujezik sveo na tri glavne karakteristike: *propusnost*, *dinamičnost* te *sustavnost*. Pod propusnost on smatra da pravila koja tvore znanje učenika nikada nisu fiksna, već otvorena za dopunu ili ispravak. S tom karakteristikom se slaže i Adjemian (1976, prema Desnica-Žerjavić, 2006), koji ističe važnost propusnosti međujezika. Propusnost opisuje kao trenutak u kojem pojedinac, koristeći se svojim međujezikom, dopušta propuštanje pravila jednog sustava u drugi sustav. To čini na način da prihvaća pojednostavljene ili pretjerano preuopćavanje oblika (koji su jedni od tipova pogrešaka prema Medved Krajnović, 2010), te propuštajući privremene interferencije iz materinskog jezika. Zatim, pod dinamičnost međujezika podrazumijeva se da se međujezik konstantno mijenja, odnosno varira. Iz jednog stupnja razvoja u drugi, gdje pojedinac prilagođava sustav kako bi se što bolje prilagodio ciljanom inom jeziku. Treća karakteristika prema Selinkeru je sustavnost koja govori kako unatoč varijabilnosti te nestabilnosti međujezika i dalje postoji sustav pravila. Ta pravila pojedinac ne bira slučajno, već se ona javljaju na predvidljiv, sustavan način. Ona

posjeduju specifičnu organiziranost te su njihovi sustavi globalno sistematični i koherentni (Desnica-Žerjavić, 2006).

5.2. Pogreške

Pogreške se javljaju kod svakog učenja ili usvajanja inog jezika. One su pokazatelji procesa učenja te pomoću njih dobivamo informacije o tom istom procesu. Dugi niz godina pogreške su se sasvim ignorirale te su se smatrale nečim neizbježnim i nepopravljivim. Tek 60-ih i 70-ih godina prošlog stoljeća, kada su se glotodiktatičari počeli baviti proučavanjem procesima učenja, došlo je i do novog pristupa tretiranja pogreške. Sada, pogreška upućuje na razvoj procesa učenja. Pojava pogreške kod ovladavanja inih jezika je zapravo jasan pokazatelj da je pojedinac savladao pravila, odnosno da svjesno koristi određene oblike i glasove, umjesto ponavljanja napamet (Brown i Frazer, prema Desnica-Žerjavić, 2006). S time se slaže i Škarić (1967), te napominje da pojava sistematskih pogrešaka ukazuje na to da su se akustički signali počeli organizirati u govor.

Proučavanjem, te istraživanjem uzroka pojave pogrešaka bavili su se mnogi autori. Neki od istaknutijih autora koji su se bavili istraživanjem uzroka pogreške bili su Richards (1974), Seilnker (1974) te Nemeser (1974) o kojima piše Desnica-Žerjavić (2006:48-50) te navodi njihovih sedam uzroka pojave pogreške:

1. Jezični transfer ili interlingvalna interferencija, to jest, prenošenje elemenata iz materinskog u ini jezik
2. Intralingvalna interferencija kao generalizacija zasnovana na nedovoljno izloženosti jeziku-cilju
3. Sociolingvistička situacija kao razlika sociokulturnih okvira u kojima se upotrebljavaju dva jezika
4. Odnos percepcije i produkcije govora koje se mogu izgraditi kao dva sustava koji se samo djelomično poklapaju
5. Dob učenika koja ima značajan utjecaj na usvajanje jezika
6. Nestabilnost i promjenjivost aproksimativnih sustava koja se javlja paralelno s napredovanjem u učenju
7. Inherentna teškoća usvajanja nekih fonoloških, sintaktičkih ili semantičkih struktura

Nadalje, pojedini autori imaju specifične podjele pogrešaka. Pa tako Corder (1974, Desnica-Žerjavić, 2006) u svome djelu ukazuje na važnost podjele pogrešaka na *sistematske* ili prave pogreške (engl. *errors*) te *nesistematske* ili lapsuse (engl. *mistakes*). Naglašava kako su sistematske pogreške zapravo pokazatelji jezične kompetencije, odnosno jezičnog sustava koji je pojedinac izgradio. S druge strane, nesistematske pogreške su one pogreške koje se pojavljuju u situacijama kada je pojedinac umoran, pod utjecajem emocija i slično. Takve pogreške pojedinac odmah prepoznaje te ih zna ispraviti. Zatim, autori koji se također bave kategorizacijom pogreške su Burt i Kiparsky (1975, prema Desnica-Žerjavić, 1999), oni pogreške dijele na globalne i lokalne. Smatraju da pogreške zahvaćaju šire segmente govornog akta – rečenice i odnose među rečenicama, te one čiji je utjecaj izoliran. Tvrde kako su globalne pogreške zapravo one pogreške koje više utječu na razumljivost iskaza od lokalnih, te smatraju da se na njih treba više usredotočiti u procesu učenja. Slijedeća autorica, Medved Krajnović (2010:23) pogreške razrađuje te dijeli u sljedeće kategorije: 1. *međujezične pogreške* (engl. *interlingual errors*) – ova vrsta pogrešaka nastaje kada učenikov prvi jezik utječe na ovladavanjem inim jezikom; 2. *unutarjezične pogreške* (engl. *interlingual errors*) – one se odnose na učenikove sposobnosti jezične obrade te strategije učenja kojim se učenik služi, te se dalje dijele na *pogreške preuopćavanja* (engl. *overgeneralisation errors*) te *pogreške pojednostavljivanja* (engl. *overgeneralisation errors*). Pogreške preuopćavanja i pojednostavljivanja se javljaju kada učenik nedovoljno usvoji pojedine gramatičke sustava te ih neprilagođeno koristi. Jedan takav primjer u hrvatskome jeziku bio bi npr. *Ja jesti doručak*, umjesto *Ja jedem doručak*. Te posljednje, 3. *pogreške uzrokovane poučavanjem* (engl. *induced errors*) te 4. *slučajne pogreške ili omaške* (engl. *mistakes*) – pogreške uzrokovane poučavanjem i slučajne pogreške su onaj tip pogrešaka koje Corder naziva nesistematskim pogreškama. Dakle, one se javljaju pod utjecajem umora, brzopletosti, emocija te ih učenik može i zna ispraviti. S druge strane, Mildner (1991) se u svome istraživanju bavi percepcijom inog jezika te pogreške koje se događaju na razini percepcije inog jezika. Konkretno, na temelju svog istraživanja dolazi do dva najčešća tipa pogrešaka kod percepcije engleskog jezika kod hrvatskih govornika, a to su greške na razini rečenice te greške na razini riječi. Također, naglašava kako zbog pogrešne percepcije neke riječi ili glasa dolazi do pogrešnog izgovora tih istih glasova.

5.2.1. Fonetske pogreške

Kada se govori o fonetskim pogreškama zapravo se misli na distinktivne pogreške, odnosno na one koje uzrokuju krivu identifikaciju glasova. Ovim tipom pogreške najčešće se bavi kontrastivna analiza te verbotonalna metoda. Škarić (1967:39-42) je kategorizirao fonetske pogreške, konkretno, pogreške koje se javljaju kod percipiranja fonetskih elemenata stranog govora, te ih tipološki podijelio na:

1. Pogreške u segmentaciji
  - a) Percepcija polifonematske forme kao monofonematske – npr. slovačko /dz/ hrvatski govornici transformiraju u /c/
  - b) Percepcija monofonematske forme kao polifonematske – npr. slovački diftong /ô/ hrvatski govornici percipiraju kao dva uzastopna vokala
2. Pogreške načina artikulacije – pogreške koje se odnose na vrstu artikulacijskog pokreta. Npr. umjesto slovačkih okluziva /d'/ i /t'/ hrvatske afrikate /đ/ i /ć/.
3. Pogreške timbarske visine ili verbotonalne optimalne glasa umjesto slovačkog – u ovu skupinu pripadaju pogreške koje se u artikulaciji definiraju kao pomak mjesta artikulacije i stupnja otvorenosti. Najčešće pogreške kod ove vrste su zamjena slovačkog glotalnog [ɦ] s hrvatskim velarnim [x].
4. Pogreške glasova uvjetovane različitošću osnovnih ritmotvornih forma govora – osnovne ritmotvorne forme govora su slogovska, akcentska i rečenička. Npr. u slovačkom jeziku ne mogu biti dva uzastopna duga sloga, osim u određenim iznimkama.
5. Pogreške ritmičkih forma – ovaj tip pogreške, kod učenja slovačkog jezika, se najčešće javlja kada pojedinac ne stavi naglasak na prvi slog riječi.
6. Identificiranje jednakih govornih signala u različitim govorima – ovo se odnosi na to kada pojedinac fonološki sustav jednog jezika koristi u drugom jeziku. Odnosno, kada na isti način izgovara glasove u jednom i drugom jeziku.

Horga i Liker (2016:38-39) se također bave klasifikacijom govornih pogrešaka te ih dijele prema dva kriterija: prema veličini jezične jedinice koja je zahvaćena pogreškom i prema prirodi pogreške. Pogreške prema veličini jezične jedinice mogu zahvatiti samo malen dio poput artikulacijske geste, ili pak velik dio poput cijele rečenice ili dio diskursa. Priroda pogreške dijeli se na nekontekstualne i kontekstualne. Nekontekstualna se pojavljuje kada se

pogreška pojavi u izričaju koji nije bio ciljani jezični materijal, a kontekstualna ako se pojavi pogrešan jezični materijal koji jest ciljani dio izražaja. Nadalje, anticipacijske pogreške su pogreške koje se pojavljuju prijevremeno ili na pogrešnom mjestu u govornom izričaju, a perserveracijske pogreške se odnose na segmente koji su se već realizirali u govornom izričaju, ali se neplanirano ponavljaju dalje u izričaju. No, ako dođe po prisustva anticipacijske i perserveracijske pogreške, onda se to naziva zamjenom.

Na percepciju govora osim vrste pogreške ovisi i učestalost pogrešaka. Desnica-Žerjavić (1998:80-81) u svojem istraživanju fonetske pogreške dijeli na sistematske i nesistematske, te ih dalje nijansira na sljedeći način:

- sistematske – one koje se ponavljaju skoro u svakoj realizaciji nekog glasa; koje se pojavljuju u 75% i više realizacija nekog glasa
- polusistematske – one koje su dovoljno česte da potaknu na ozbiljno traženje njihovih uzroka; koje se pojavljuju u 25% do 74% slučajeva
- rezidualno-sistematske – one koje su rijetke, ali ne slučajne jer zadržavaju neki trag sustavnosti; pojavljuju se do 24% slučajeva
- nesistematske – one koje se pojavljuju samo jedanput

Na ovaj način došlo se do finijih rezultata pokazatelja učestalosti pogrešaka, s čime dalje nastavnik može dobiti uvid o prioritetima koji su potrebni za suzbijanje stranog naglasaka.

5.3. Strani naglasak

Strani naglasak je nemogućnost potpunog ovladavanja fonetizmom. Ono je posljedica ustaljenih artikulacijskih navika te neadaptiranosti artikulatora za izvođenje drugačijih glasova od onih koje je pojedinac usvojio u materinskom jeziku (Desnica-Žerjavić, 2006:6). Kriterij kojim se određuje stupanj stranog naglasaka je zapravo količina i vrsta pogrešaka koje govornik proizvodi, koje procjenjuju izvorni govornici tog jezika. Ti kriteriji mogu biti bazirani na različitim područjima, kao na primjer broj fonetskih pogrešaka, globalni dojam, ocjena prozodija, procjena geografske pripadnosti ili socijalnog statusa (Desnica-Žerjavić, 2000).

Jedan od razloga jezične neadaptiranosti je socijalne vrste. Odnosno, kada pojedinac nema mogućnost, ili se odbija, identificirati s novom sredinom. Kada se pojedinac odbija socijalno adaptirati, neće biti mogućnosti niti se jezično adaptirati. Takvi slučajevi poznati su kod

Meksikanaca, Afrikanaca, i drugim useljeničkim skupinama u SAD-a zbog njihove jezične lojalnosti (Kloss, 1968; Hoffman, 1968, prema Desnica-Žerjavić, 2006). Nasuprot tome, postoje useljeničke skupine koje su se socijalno integrirale u SAD, poput Nijemaca, Norvežana te druge europske skupine, te su se time i jezično asimilirale (Fisherman, 1966, prema Desnica-Žerjavić, 2006). Osim socijalne adaptacije, autori Leibowitz (1970), Fisherman i sur. (1968) te Labov (1972) naglašavaju i važnost stavova kao utjecaj jezične adaptacije (prema Desnica-Žerjavić, 2006). Oni tvrde kako ako pojedinac ima takav stav koji je uvjetovan mogućnošću, željom za integracijom, te identifikacijom s novom sredinom, da će doći do integrativne motivacije. Prisjetimo se da je integrativna motivacija ona motivacija koja se dolazi iz pojedinca, unutarnja motivacija. A takva motivacija je snažnija za ovladavanjem inim jezikom i zapravo uvjet za jezičnu adaptaciju (Desnica-Žerjavić, 1998). S druge strane, ako pojedinac ima negativan stav prema identifikaciji s novom sredinom, njegova motivacija biti će instrumentalna, te se neće sasvim jezično adaptirati. Nadalje, prisutnost stranog akcenta utječe na to kako će nas slušač percipirati, on može stvoriti određene stereotipe o govorniku. U istraživanju procjene varijabiliteta govora dokazano je da će slušači pozitivnije ocijeniti one govornike čiji je izgovor bliži standardnom govoru, a negativnije što je izgovor regionalniji ili etički obojen (Tucker i Lambert, 1969; Giles, 1970; d'Anglejean i Tucker, 1973, prema Desnica-Žerjavić, 2006). Iako slušači najčešće najpovoljnije ocjenjuju one govornike čiji je izgovor najbliži standardnom, to nije uvijek slučaj. U situacijama kada pojedinci imaju negativne stavove prema trenutnoj političkoj situaciji, tada će njihovi stavovi biti i negativni prema standardnom izgovoru (Bourhis i Lambert, 1975, prema Desnica-Žerjavić, 2006). Također, strani akcent može stvoriti stereotipnu sliku o nama kao osobi nižeg ili višeg socijalnog statusa, promjene naših osobnih ličnosti i sl. (Ryan i sur., 1977, prema Desnica-Žerjavić, 2006). U svome istraživanju Desnica-Žerjavić (1994) istraživala je percepciju govornika prema načinu njegovog izgovora te se vodi time da kod percepcije nečijeg načina govora slušači reagiraju stereotipima – za određene govorne osobine vezuju određene osobine govornika. Istraživanje se provodilo na studentima prve godine francuskog jezika i književnosti Filozofskog fakulteta te se ispitivalo njihovo stajalište prema francuskom i engleskom jeziku. Kontrolnu grupu su činili izvorni frankofoni i anglofoni govornici te njihova mišljenja o standardnim govornicima vlastitog jezika. Upitnik je sadržavao dvanaest parova antonimskih pridjeva kojima su slušači procjenjivali osobine govornika vezane uz socijalni status i emotivnu privlačnost. Rezultati su pokazali da su slušači dodjeljivali pozitivne ocjene i govornicima vlastitog i tuđeg jezika. Međutim, velika razlika se pojavila kod izvornih govornika engleskog jezika prema standardnom govorniku vlastitog jezika između javne i privatne sfere. Standardni

jezik se pozitivno percipirao samo u obliku društvene uspješnosti, dok su regionalno obojeni govori izazvali pozitivne emocionalne reakcije.

5.3.1. Kontrastivna analiza

Kontrastivna analiza javila se 50-ih godina prošloga stoljeća. U to vrijeme prisutnost stranog naglasaka se smatrala kao posljedica interferencije između dva različita fonetska sustava. Weinreich (1953, prema Desnica-Žerjavić, 2006) te interferencije opisuje kao rekonstruiranje obrazaca (engl. *rearrangement of patterns*). On smatra da do rekonstruiranja obrazaca dolazi zbog uvođenja stranih elemenata u fonološki sustav, dio morfologije i sintakse te neka područja leksika. Tumači da se međusobnom usporedbom dvaju sistema, fonetskih ili gramatičkih, može doći do potencijalne interferencije dvaju jezika u kontaktu, ali se te interferencije ne moraju nužno realizirati. Također, Weinreich smatra da do fonetske interferencije dolazi zbog interlingvalne interferencije. Odnosno, kada pojedinac fonem iz jednog fonološkog sustava poistovjeti s fonemom drugog fonološkog sustava. To poistovjećivanje rezultira pogreškom, točnije jednim od četiri tipa pogreška (Desnica-Žerjavić, 2006:41-42):

1. Ukidanje opozicija između dvaju glasova inog jezika njihovim stapanjem i zamjenom jednim glasom materinskog sustava
2. Uvođenje novih opozicija prenošenjem distinkcija iz materinskog jezika, koje ini jezik ne poznaje
3. Reinterpretacija razlika, shvaćanjem redundantnih obilježja kao relevantnih
4. Supstitucija fonema koji su identično definirani u oba jezika, ali se razlikuju u fonetskoj realizaciji

Ovakvu podjelu odredio je i Jakobson (1939, prema Desnica-Žerjavić, 2006) nazivajući ih 1. defonemizacija, 2. fonemizacija, 3. transfonemizacija te 4. supstitucija. Četvrti tip, tip supstitucije, je najčešći te najtvrdokorniji tip pogrešaka.

Nadalje, fonološke sustave lako je opisati i usporediti, analizirati razlikovna obilježja, i ona koja postoje u oba jezika, ali i ona koja ne postoje u oba jezika. Ali takav pristup nije sasvim ispravan. S usporedbom fonoloških sustava možemo doći do iscrpnih opisa nekog glasa te njegovog opisa artikulacijskih obilježja, no tom usporedbom glasova spada da svaki fonem jednog sustava ima ekvivalentni fonem u drugom fonološkom sustavu (Martinet, 1970 prema Desnica-Žerjavić, 2003), što naravno nije tako.

6. Fonetika u nastavi inog jezika

Govor je primarno sredstvo komunikacije. Ono prethodi bilo kojem drugom obliku komunikacije. Pismo je pokušaj kodiranja govorenja grafičkim znakovima, a svakim kodiranjem se istovremeno gube određene informacije. Pismo je uvijek linearno, jednostavno te siromašno, dok je govor upravo suprotno. Stoga, učenje govora, odnosno govornog jezika je teško jer ono zahtijeva usvajanje i razvijanje govornih automatizama (Horga, 1977). Govor nosi informacije o govorniku, njegova opća i afektivna stanja, ono nosi informacije i o situaciji u kojoj se komunikacija odvija. Govor čine tri glavne razine govornog iskaza: intelektualna, ekspresivna te impresivna. Intelektualna razina odgovora osnovnoj poruci, ona je nositelj poruke. Ekspresivna razina karakterizira govornika – njegov dijalekt, način izgovora pojedinih glasova, boja glasa i sl. Impresivna razina je usmjerena prema sugovorniku, ona sadrži informacije o sadržaju te stavu o onome o čemu se govori (Vuletić, 1980). Nadalje, govor se može analizirati s tri stajališta: proizvodnje, prijenosa te primanja govora. Dakle, govor sadrži visok broj informacija o govorniku te o onome o čemu se govori. Stoga bi se dalo zaključiti da fonetika, znanstvena disciplina koja proučava ljudski govor te posebno glasove ljudskog govora s obzirom na njihova akustičko-artikulacijska svojstva (Barić, 2005:39), je vrlo korisna i primjenjiva u nastavi stranih jezika. Palmer (1917, prema Horga 1993:55) je sažeo na sve pozitivne strane fonetike u metodologiji nastave stranih jezika te onoga što se odnosi na izgovor na sljedeći način:

- potrebno je naučiti govoriti te razumjeti ono što je rečeno prije nego li krenemo s učenjem čitanja i pisanja
- sustavne vježbe sluha i izgovora trebaju biti početna točka tečaja stranog jezika
- intonacija se treba vježbati u vrlo ranom stadiju učenja
- prvo učiti i vježbati brz, kolokvijalni stil izgovora, a tek kasnije formalni

No, iako je fonetika oduvijek bila prisutna u nastavi stranih jezika, ali ne u onom obliku u kojem bi očekivalo, nego najčešće marginalizirana. Izostanak ili marginaliziranost fonetike u nastavi se objašnjavala sljedećim razlozima (Defterdarević-Muradbegović, 1999:3):

1. izlaganje stranom jeziku je dovoljno da se osigura razvoj artikulacijskih i prozodijskih navika ciljanog jezika
2. strani akcent nema negativan utjecaj na komunikaciju
3. hipoteza o biološkim ograničenjima usvajanja izgovora nakon kritične dobi puberteta

Danas znamo da sve te tri stavke nisu istinite, te da je za pravilan izgovor potrebno puno više nego od onog navedenog. Jedno je poznavati jezik, a nešto sasvim drugo poznavati i vladati govorom. Pa je tako važno i što točnije definirati govor, stoga ga Škarić (1991:69) definira kao optimalna zvučna čovječja komunikacijski oblikovana ritmom rečenica, riječi i slogova.

Kroz povijest nastave stranih jezika fonetika je dobila i izgubila na važnosti u različitim mjerama. Ova znanost je 80-ih godina prošlog stoljeća ponovo dobila na važnosti te se utvrdilo da sistematsko vježbanje izgovora poboljšava izgovor te pridonosi kvaliteti izražavanja. Također se potvrdilo da se učenjem fonetike poboljšava usmeno razumijevanje te jezično znanje općenito (Defterdarević-Muradbegović, 1999). No, unatoč tome, pravilnost izgovora se i dalje zanemaruje. Mildner (1999: 13) navodi tri razloga zanemarivanja pravilnosti izgovora:

1. zbog zahtjevnosti svladavanja dobrog izgovora u učenju inog jezika, koristi se linijom manjeg otpora te dolazi do zanemarivanja važnosti pravilnog izgovora, i kod učenika i nastavnika. Posebice ako u inom jeziku postoje glasovi koji se artikulacijom izričito razlikuju od glasova u materinskom jeziku
2. učenici smatraju da je komunikacija moguća iako je izgovor loš
3. velik broj nastavnika nije ovladao savršenim izgovorom jezika koji podučavaju, te ne prepoznaju loš izgovor ili ga ne znaju ispraviti

Iako pravilnost izgovora često bude zanemarivana, možemo zaključiti da je ona uistinu važan dio ovladavanja inim jezikom. Stoga, kako bi osigurali ispravnost izgovora razvile su se razne metode korekcije izgovora.

7. Metode korekcije izgovora

Mildner (1999) u svome članku navodi razne vrste metoda korekcije izgovora koje ću opisati dalje u tekstu. Smatra se da je jedna od prvih metoda *artikulacijska metoda*. Ta metoda se temelji na opisima položaja artikulatora prilikom izgovora pojedinih glasova. Ona ne zahtjeva nikakva tehnička pomagala, ali cijeli postupak osvješćivanja artikulatora te pomicanja istih u određene položaje je mukotrpan te zapravo nemoguć zbog kompleksnosti proizvodnje govora. Iako učenici uspiju usvojiti neke glasove inog jezika, oni će najčešće biti mogući izgovoreni samo u izoliranom obliku, a ne u glasovnim cjelinama. Nadalje, ova metoda sasvim zanemaruje intonaciju i ritam govora koji su potrebni za ostvarivanje kvalitetnog izgovora ciljanog jezika. Treći nedostatak ove metode jest taj da učenika odvlači od slušanja izgovora, a slušanje se smatra prvim korakom u učenju dobrog izgovora. Cijelim tim procesom pokušavanja postavljanja artikulatora u određene položaje govor čini neprirodnim. Sljedeća metoda korekcije izgovora je *magnetofonska metoda*. Ova metoda se još naziva i metoda jezičnog ili fonetskog laboratorija te se u ovoj metodi daje na važnost slušanju. U ovoj metodi koristi se magnetofonom, te se slušanjem i ponavljanjem primjera izgovorenih riječi i rečenice izvornih govornika usvaja izgovor ciljanog jezika. Iako su učenici izloženi izvornom govoru ciljanog jezika, bez kontrole te korekcije kod nastavnika, učenici će samo okameniti svoje izgovorne greške koje će biti teže u budućnosti ispraviti. Sljedeća metoda o kojoj ću govoriti je *metoda fonoloških opozicija* o kojoj piše Vuletić (1980). Ova metoda nastala je kao nastavak na metodu magnetofonom. Za razliku od magnetofonske metode, ovdje se sluša izvorni govornik, zatim se imitira ono što je govornik izgovorio te se uspoređuje govor učenika i govor izvornog govornika. Na taj način učenik može korigirati svoje pogreške. Nedostatak ove metode je taj što se nisu uzimali u obzir već naučeni sustavi materinskog jezika te njegov utjecaj na učenje inog jezika. Sljedeća metoda o kojoj ću pisati jest verbotonalna metoda, no više o njoj u sljedećem odlomku.

8. Verbotonalni sistem

Verbotonalni sistem je originalna znanstvena teorija akademika Petra Guberine. Nastala je 1954. godine. Njena filozofija obuhvaća opću lingvističku teoriju, audiološku teoriju te neuropsihološku teoriju slušne percepcije. Koristi se kod rehabilitacije slušanja i govora te kod učenja stranih jezika i usvajanja materinskog jezika. Čovjek je središte verbotonalnog sistema. Odnosno, praćenje čovjeka u govornoj komunikaciji te promatranje i promišljanje optimalnih postupaka u rehabilitaciji oštećenja sluha i govora, te s druge strane, sustavno praćenje etapa

razvoja koje potiču bolje usvajanje stranog ili materinskog jezika. Guberina (1995:157) je odredio verbotonalni sistem pomoću negacija: „verbotonalni sistem ne pripada ni pozitivističkoj ni materijalističkoj filozofiji, ali ni egzistencijalističkoj niti realističkoj filozofiji.“ S obzirom da je središte verbotonalnog sistema čovjek, to znači da on uključuje i psihologiju, neuropsihologiju i neurolingvistiku. Sva ta područja obuhvatio je jednim terminom – psihofilozofija. Guberina psihofilozofija je bila „nit vodilja“, točnije, temelj verbotonalnog sistema. Opisao ju je ovako: „Ona je uključivala čovjeka, čovjeka stvaratelja, čak i u patologiji slušanja i govora. Naša istraživanja na području govora, usvajanja govora, rehabilitacije govora, nastave stranih jezika uvijek su isticala velike mogućnosti čovjeka o kojima, prije svega, treba voditi računa“ (Guberina, 1995:158).

8.1. Verbotonalna teorija

Verbotonalna teorija polazi od psihofilozofije, čije je središte čovjek i njegov govor. Ova teorija u središte stavlja kreativnu funkciju mozga u njegovoj percepciji podražaja. Zatim, funkciju ljudskog tijela te njegovu sposobnost izražavanja u određenim situacijama smatra bitnim za primjenu ove teorije. Te posljednja, i jednako bitna stavka ove teorije, je ljudski mozak kod oštećenja sluha i govora (Guberina, 1995).

Da se vratimo na govor i njegove sastavnice. Poznato je da govor sadrži mnoge komponente, poput dijalekatske pripadnosti govornika, njegovo opće stanje, izraz afektivnog stanja i sl., a s druge strane, jezik sadrži samo sustav pravila. Kod komunikacije govorom osim sustava pravila, ostvaruju se i druge sastavnice koje se nazivaju vrednote govornog jezika. Vrednote govornog jezika je naziv koji je osmislio Guberina kada je u svojem djelu naglašavao važnost ritma i intonacije u proizvodnji te percepciji govora. Sve te komponente su zapravo neleksičke te upućuju na važnost neleksičkih sredstava izražavanja u govoru. Neleksičkim i leksičkim sredstvima izražavanja bavi se lingvistika govora, koja je ujedno i temelj ove teorije i metode. No više o njoj, govorit ću dalje u radu. Nadalje, kod rehabilitacije osoba sa oštećenjem sluha, Guberina je otkrio da te osobe mogu čuti zvukove koje su niskih frekvencija, ispod 800 Hz, te je to novo saznanje primijenio u svojoj teoriji. Prije verbotonalne teorije, kod rehabilitacije osoba s oštećenim sluhom, rehabilitatori su davali jake intenzitete na mjestima oštećenih frekvencija, što nije davalo nikakve rezultate jer je osoba oštećenog sluha čula samo buku te osjećala nelagodu, ali Guberinim principom stvaranjem optimala to se promijenilo. Guberinim novim principom optimala u rehabilitaciji oštećenog zvuka sada je fokus bio na onim dijelovima gdje je sluh i dalje očuvan, na niskim frekvencijama. Osim optimala, Guberina

stavlja fokus na čovjeka, pa time i sluša njegove indikacije te time uspijeva proširiti njegovo optimalno slušno polje (Guberina, 1995). Čovjek ne sluša samo uhom, nego i drugim receptorima. Stoga, verbotonalna teorija naglašava važnost cijelog ljudskog tijela te razvijanje svih njegovih osjetila: dodira, propriocepcije, osjeta ravnoteže, sluha i vida (Dulčić, Mildner, Frankol, 2021). Tjelesni pokreti su pokazali izvrsne rezultate u produkciji glasova i govora kod slabočujnih osoba te su oni vrlo bitni u prvoj fazi rehabilitacije. Pomoću tijela možemo promijeniti napetost izgovora, odnosno promjenom napetosti makromotoričkih pokreta mijenja se napetost mikromotoričkih pokreta. To znači da promjenom napetosti makromotoričkih pokreta (ritmičkim pokretima tijela) možemo bolje percipirati i producirati mikromotoričke pokrete glasova, što je vrlo važno za distinkciju zvučnih od bezvučnih glasova. Nadalje, tijelo je i nositelj ritma – najvažnije sastavnice usvajanja jezika (materinskog i inog), te nositelj intonacije. Tijelo je najosjetljivije na niske frekvencije, a znamo da su niske frekvencije sačuvane kod osoba oštećena sluha, te time tijelo postaje još važnije sredstvo rehabilitacije govora (Guberina, 1995). Nadalje, Guberina ističe pojam diskontinuiteta jer smatra da se u njemu vidi psihofilozofija verbotonalne teorije te njezin doprinos poznavanju ljudske percepcije. Diskontinuitet predstavlja postojanje određenog frekvencijskog pojasa koji je optimalan za određeni glas. Taj pojas određuje u veličini oktave ili poluoktave. Kada dođe do diskontinuiteta, jedan glas možemo percipirati kao drugi, odnosno jedan fonem zamijeniti drugim. To bi značilo da su zapravo svi fonemi sadržani u svakom fonemu te da frekvencijski filter određuje koji ćemo fonem percipirati (Dulčić, Mildner, Frankol, 2021). Rulenkova (2015:15) izdvaja područja govorne komunikacije u kojima su svoju primjenu našla načela verbotonalnog sistema, a to su:

- u dijagnostici i rehabilitaciji slušanja i govora
- u dijagnostici i rehabilitaciji poremećaja glasa i govora
- u dijagnostici i rehabilitaciji nerazvijenog ili slabije razvijenog govora
- pri učenju i usvajanju govora i jezika kod djece koja odrastaju u neodgovarajućem socijalnom, kulturnom i obrazovnom okruženju
- u učenju stranih jezika, za korekciju izgovora glasova prema fonetskom sustavu jezika koji se uči
- fonetska i fonološka istraživanja nacionalnih jezika
- učenje materinskog jezika (u zemljama u kojima žive velike zajednice emigranata).

Dakle prema Rulenkovoj podijeli možemo vidjeti da se verbotonalni sistem razvio u dva smjera: 1. za rehabilitaciju slušanja i govora kod osoba s organskim ili funkcionalnim poteškoćama – pod nazivom verbotonalna metoda (VTM), te 2. za korekciju izgovora kod učenja inih jezika – pod nazivom strukturalnoglobalna audiovizualna metoda (SGAV).

8.1.1. Lingvistika govora

Lingvistika govora se smatra temeljem verbotonalnog sistema. No da bismo potpuno razumjeli što to znači, potrebno je navesti teorijske osnove lingvistike govora verbotonalnog sistema. Govor u teoriji verbotonalnog sistema sadrži skup postupaka koji se primjenjuju u govoru te se ona dijele na 1. leksička sredstva izražavanja i 2. neleksička sredstva izražavanja. U leksička sredstva izražavanja spadaju svi oni postupci koji se sastoje od riječi, a to su leksički i gramatički sustav. U neleksička sredstva spadaju Guberine vrednote govornog jezika. U vrednote govornog jezika svrstao je: intonaciju, intenzitet, tempo, pauzu, mimiku, geste te stvarni kontekst. Prve četiri vrednote se još nazivaju i akustičke ili auditivne vrednote, zbog svojeg načina ostvarivanja i primanja, te zadnje tri se nazivaju vizualne vrednote. Zašto su nam vrednote govornog jezika toliko važne? Pa jer bez njih ne možemo ostvariti govorni znak, govorni jezik. Bez promjene tonske visine ili intenziteta, bez promjene tempa govora, nedostatka pauze ili stanke, bez promjene izraza lica ili manjka pokreta tijela, ili čak bez stvarnog konteksta ne možemo ostvariti pravu čovječju govornu komunikaciju. Jer ona je zvučna, ona je optimalna te troritmična (ostvaruje se istodobno u ritmu rečenice, riječi i slogova). Vrednote nam omogućuju da se izrazimo kraće, lakše i ekspresivnije, te pomoću njih se ostvaruju fizičko ostvarivanje jezičnog znaka (Guberina, 2010; Škarić, 1991; Vuletić, 2007).

Nadalje, u lingvistiku govora pripada značenje, stvaranje te percepcija govora. Ona obuhvaća postupke jezičnog izražavanja na raznim područjima njegove uporabe. Govor, koji uključuje govorni i unutarnji govor, je višedimenzionalan i globalnostrukturalan. To znači da je njegova struktura biološka, fiziološka, neuropsihološka te psihološka. On je „slijed i logična posljedica sudjelovanja cijelog našeg tijela uma i afektivnosti u bilo kojoj realizaciji jezika” (Pavelin Lešić, Munivrana Dervišbegović, Mihanović, 2021:29). Afektivnost se smatra pokretačem govora, odnosno govornog iskaza, jer se nalazi posvuda: u leksiku, sintaksi, te pogotovo u vrednotama govornog jezika. Defterdarević (1967:84) afektivnost definira kao govornikovu reakciju na kontekst udaljavanja od nulte afektivnosti, odnosno ona počinje tada kada govornikov subjektivni odnos počne djelovati na kontekst. Vuletić (1980) afektivnost naziva i

“ljudskost”, te afektivni izraz definira kao individualni izraz pojedinca, izraz bez utjecaja društveno dogovorenih elemenata. Osnovni signali afektivnosti su ritam i intonacija, a njih nose glasovi. Stoga, možemo zaključiti sa su glasovi ti koji iskazuju afektivnost na način da mijenjaju svoju akustičku sliku. Afektivni izraz je isključivo govoran, jer i krik nosi poruku, ali ne nosi jezični, odnosno leksički element. On istovremeno izriče, komentira te skraćuje govorni izraz. On se odvija za vrijeme svih elemenata: glasa, sloga, pa i riječi i rečenice, jer kako Defterdarević (1967) kaže, svi ti elementi nose istu strukturu.

8.2. Strukturalnoglobalna audiovizualna metoda (SGAV)

Strukturalnoglobalna audiovizualna metoda se počela razvijati 60-ih i 70-ih godina nakon Drugog svjetskog rata po obrascu audiolingvalne metode. Guberina i Rivere su 1954. razradili teorijske principe ove metode. Prvi tečaj po ovome principu bio je tečaj iz francuskog jezika u kojem je Guberina najviše koristio element lingvistike govora, poput situacije, igre ritmovima, intonacije, prostornosti te kreativnosti (Guberina 1985, prema Dulčić, Mildner, Frankol, 2021). Ova metoda rezultat je naučne lingvističke misli koja se prije svega bavi govornim jezikom. Guberina se vodio De Saussurevom strukturalnom pristupu jezika gdje je jezični proces definirao kao lanac između emisije govora i njegove percepcije koja se ponovo pretvara u emisiju. Tom definicijom je dijalog našao svoje mjesto u govornom jeziku, a time i u učenju stranog jezika. Nadalje, afektivni izraz bio je prisutan izričito u drami sve do početka 20.st. kada je Bally, učenik De Saussurea, zamislio sistem proučavanja jezika koji se bazira na govornom jeziku i afektivnosti. Taj sistem nazvao je „proučavanje i analitika stilistike”. Za ostvarenje afektivnosti zaslužni su intonacija i ritam govora. Prema Škariću (1991) ritam je oblik koji čini ravnomjerni niz jednakih elemenata koji se u pomisli beskonačno proteže. Ritam se sastoji od naglašenog i nenaglašenog dijela i pauze. On je najvažniji u usvajanju materinskog ili stranog jezika te prethodi govoru i harmoniji tijela. Kod podučavanja stranog jezika ne smije se zaboraviti da jezik, baš kao i mozak, funkcionira u strukturama, tvrdi Guberina. Pojam strukturalnoglobalno podrazumijeva strukturu koja je definirana kao međusobni i neprekidni odnos između pojedinca i društva (Dulčić, Mildner, Frankol, 2021). To znači da je govor, i komunikacija govorom, struktura u kojoj je svaki izraz sadrži afektivnost, mijenja se s obzirom na situaciju, značenje, kontekst te prostor unutar kojeg se komunicira. Osim govornog jezika, fokus je bio i na vizualnom. Pa tako, baš kao i u direktnoj metodi, koristila su se vizualna sredstva poput slika, ilustracija i sl. (Guberina, 1967). Otuda i pojam audiovizualno koji obuhvaća govorno (akustičko) i slikovno (vizualno). Guberina je ukazivao na važnost slušanja

svim osjetilima, pa stoga u ovoj metodi učenja stranog jezika, upućuje na značaj istovremenog gledanja situacije, pokreta, konteksta, i značaj slušanja govora u govornoj komunikaciji. Nadalje, Guberina (prema Dulčić, Mildner, Frankol, 2021:18) je pedagoška načela i metodološke postupke temeljio na ključnim postavkama lingvistike govora: govorni jezik kao temelj svakog jezika, globalnost jezičnog izražaja – vrednote govornog jezika, važnost konteksta i situacije, višedimenzionalni pojam strukture govora koji se oblikuje u komunikaciji, afektivnost, kreativnost u uporabi jezika, veza između slušne percepcije i govora, uloga tijela i prostora u percepciji i produkciji govora, sociokulturološki aspekti komunikacije. Nadalje, učitelj ima važnu ulogu u ovoj metodi. Njegova zadaća je ispravljati pogreške koje učenici rade te poticati na pravilnu imitaciju zvučne cjeline govora. U prvoj fazi učenja, kada učenici ponavljaju zvučni signal koji dolazi iz magnetofona, učitelj pomaže učenicima u usvajanju pravilnog izgovora na način da ih ispravlja, te im pomaže u razumijevanju značenja rečenica. Zatim, odlazak u laboratorij je moguć izričito s prisustvom učitelja gdje učitelj stvara nove situacije u kojima se vježba izgovor jezika. Također, uporaba SUVAG Lingua aparata moguća je samo uz pomoć i prisustvo učitelja.

8.2.1. Strukturalni elementi govora

Govor je osnovno sredstvo komunikacije, a ljudi kao društvena bića imaju potrebu međusobno komunicirati. Komuniciramo jezikom, odnosno govornim jezikom koji mora sadržavati sve svoje osnovne sastavnice: zvuk, intonacija, pauza, ritam, intenzitet i vrijeme, kako bi zajedno činili strukturalni temelj jezika. Zvuk sam po sebi nema nikakvo značenje, ali ima društveno značenje, odnosno svaki zvučni signal mora imati svoje značenje kako bismo mogli komunicirati. Na taj način Guberina (2010) opisuje osnovnu strukturalnu vezu, kao vezu između riječi (zvukova) te njihovih značenja. No, da bi se komunikacija ostvarila, mora se i razumjeti značenje, jer bez razumijevanja značenja te reakcije na to značenje, komunikacija neće biti moguća. Kako bismo kvalitetno komunicirali, i brzo slušali i razumjeli, svi jezični elementi i konteksti (situacijski ili leksički kontekst) moraju uzajamno djelovati. Guberina (2010: 107-113) te strukturalne elemente govora dijeli na: 1. intonaciju - ritam, 2. situaciju – kontekst, značenje, dijalog, 3. klišeje – ustaljeni oblici, te 4. gramatiku.

1. Intonacija

Intonacija se smatra temeljnim elementom svakog zvuka koji istodobno nastaje iz strukture glasa, i povezuje sve dijelove rečenice. Škarić (1991:285) intonaciju naziva i govornom melodijom, odnosno figurom koju tvore uzastopne mijene tona. Intonaciju čine zvukovi, frekvencije, intenzitet, napetost, rečenično vrijeme i pauza. Zbog toga Guberina kaže da intonacija strukturalno ostvaruje cjelinu jezika. Čovjek osjeća i živi zahvaljujući napetostima i opuštanjima (mišića), intenzitetima, ritmu i zvučnosti, tako da možemo reći da su one biološke sastavnice. Naše tijelo mozgom intonaciju osjećamo kao sintezu vibracija, te odgovora na vibracije koje su niže od vibracija govornog područja (300 Hz - 3000 Hz). Dakle, upoznati smo s intonacijom zbog toga što se već susreli s njom u materinskom jeziku, ali i jer je naše tijelo osjetljivo na niske vibracije.

2. Situacija - kontekst, značenje, dijalog

Jezikom se izražavaju situacije, ali jezik ne može izraziti sinteze i strukture koje se nalaze u realnosti. Zbog toga koristimo geste i pokrete u leksičkom izražaju. Unatoč kompleksnosti procesa integracije mozga na ono što je izgovoreno u određenoj situaciji, mi se zahvaljujući kontekstu brzo prilagođavamo. Kontekst će biti bolje izražen onda kada je određena situacija što bolje osmišljena. Pomoću konteksta možemo skratiti ili čak i izostaviti neki iskaz. Dakle, u situacijama kada nam to kontekst dozvoljava, nepotrebno je izgovarati rečenice jer nam sam kontekst već sve govori, i u tim situacijama je zapravo njegova važnost najveća. Nadalje, kontekst je usko vezan sa značenjem, nije jednak značenju, ali nas usmjerava njemu. Značenje dozvoljava izostavljanje konteksta, jer ako se shvati značenje za vrijeme slušanja, dijelovi konteksta se mogu izostaviti bez da se značenje naruši. Tijekom slušanja biramo ono što je optimalno, što je ono najvažnije nama da bismo razumjeli što je govornik htio reći. Dakle, kada slušamo našeg sugovornika, slušamo ga da bismo ga razumjeli, da bismo mu nešto odgovorili. Mi mislimo i govorimo u dijalogu. Čak kada i ne razgovaramo s nikim, kada nismo raspoloženi za komunikaciju i govor, mi odgovaramo. I unutarnji monolog često bude u obliku dijaloga. Stoga možemo zaključiti da je dijalog vrlo prikladan za skraćivanje govora i za brzo razumijevanje.

3. Klišeji – ustaljeni oblici

Klišeji su neprestano prisutni u našem govoru te također ubrzavaju integraciju. Pomoću njih možemo shvatiti misao prije nego li je izrečena u fizičkom vremenu, i time se ubrzava tempo razgovora. Privikavanjem na taj brz tempo, percipiramo sljedeće iskaze brže no inače.

4. Gramatika

Naš govor je uvijek dijalog, pa se stoga gramatika u nekim trenucima govora može izostaviti. Ona postoji kako bi smo mogli izostaviti neke dijelove, koristiti pauze i skokove. U situaciji kada nekoga pitamo „Gdje ste bili preko praznika?“, slušat ćemo samo onaj dio odgovora koji ne možemo pretpostaviti, a onaj očekivani postat će pauza. Pa će u odgovoru „Bila sam na moru“, „bila sam“ postati pauza, ono što ne slušamo, već preskačemo. Ta pauza će nam omogućiti da se bolje pripremimo, bez zasićenja, na onaj dio odgovara koji nam je nepoznat. Nadalje, deklinacije i prijedlozi koji stoje uz određene padeže nam pomažu i omogućuju da slušamo s manje pažnje. Pomoću njih ne trebamo slušati svaku riječ u rečenici, već možemo pretpostaviti koja će riječ slijediti nakon određenog prijedloga. Osim prijedloga, slaganje glagolskih vremena, veznici, prijedlozi i sintaksa nam također omogućuju izostavljanje, skokove i pauze u procesu slušanja. Pauzom govornik naslućuje svom sugovorniku o važnosti one riječi koja slijedi. Što pauza duže traje, to je riječ koja slijedi više važna. Stoga, pomoću gramatike (njenim strukturama i gramatičkim zakonima) i ponavljanjem, učenici mogu brzo razumjeti govor i bez pauze, kao da se radi o poznatoj situaciji. No kod učenja inog jezika, ne smijemo se previše vezati uz gramatiku jer ćemo se previše vezati za nju i teže ćemo napredovati. Ona nam pomaže u skraćanju procesa slušanja te pruža brzu komunikaciju u afektivnim i neafektivnim situacijama.

8.3. Primjena SGAV-a u nastavi stranog jezika

U nastavi stranog jezika potrebno je usredotočiti se na suvremenog čovjeka te situacije u kojima se on nalazi. Ključni čimbenici procesa učenja stranog jezika su društvene i afektivne motivacije te intonacija i situacija izražena govornim jezikom. Govorni jezik se mora koristiti kao temelj pisanja ovog tečaja jer se pomoću njega brže uči čitati i pisati (Guberina, 2010). Govorni jezik i govorna situacija su posebice važne u početnoj fazi učenja, kada je leksička sposobnost izražavanja malena, ali se nadopunjuje neleksičkim sredstvima, odnosno vrednotama govornog jezika (Rulenkova, 2011). Nadalje, u ovoj metodi zbog strukturalnih i metodoloških razloga, se izgovor, odnosno jezik, najprije uči kao govorni jezik, a tek kasnije kao govorni i pisani jezik. Guberina (2010) naglašava važnost poznavanja akustičke cjeline jezika te usvajanje značenja iz stvarne situacije, prije nego li se krene s pisanjem i prevođenjem jer smatra da se u suprotnom razara struktura i bit jezika. Ako se prvo ne usvoje ritam, intonacija i intenzitet, pisanje i govor se nikada neće moći usvojiti prema Guberini. Prema tim teorijskim načelima nastali su osnovni principi strukturalnoglobalne audiovizualne metode (Skjarov, 1993):

1. govorni jezik se ostvaruje u svakodnevnim situacijama koje su karakteristične za zemlju u kojoj se određeni ini jezik govori
2. slike se koriste kao jedno od osnovnih sredstava leksičke semantizacije
3. glasovi, ritam, naglasak i intonacija čine cjelinu
4. konverzacija se razvija kroz dijalog, kroz koji se uče i gramatičke strukture
5. jezik je vještina, oblik ponašanja koji predstavlja komunikacijski sustav
6. verbalna komunikacija je prioritarna

U SGAV metodi se koriste kratke video snimke popraćene audio zvukom koje sadrže svakodnevne situacije jednog čovjeka. U svakoj lekciji nalaze se 10-20 sličica koje sadrže pitanja, odgovore, reakcije i komentare u obliku dijaloga. Prva lekcija najlakša je lekcija, te se zahtjevnost postupno povećava prema težem. Prva razina učenja ciljanog jezika sadrži 15 lekcija ili različitih situacija koje traju do 60 sati čistog slušanja, bez čitanja ili pisanja. Nakon odrađenih 60 sati slušanja, prelazi se na pisanje riječi i rečenica koje su se koristile u prethodnim lekcijama (Asp, 2006: 122). Guberina (2010: 114-123) svaku vježbu dijeli na tri dijela: skeč, gramatičke strukture i fonetske vježbe, ili gramatike u slikama.

1. Skeč

Kod učenja materinskog jezika dijete se oslanja na situaciju u kojoj se nalazi te pomoću nje usvaja zvučne signale. Pa tako u prvoj fazi učenja jezika, bio on materinski ili ini, najbrži i najbolji način usvajanja nekog izraza za određeni predmet jest vidjeti taj predmet, te ga potom imenovati. Vodeći se tim principom Guberina je uveo skeč kao slikovni prikaz svakodnevne situacije, te njime započinje učenje stranog jezika po SGAV metodi. Svaka slika popraćena je tekstom – dijalogom, koji opisuje sliku, odnosno situaciju. Učeniku koji se po prvi put susreće s nekim inim jezikom slušanje zvučnog signala bez konteksta ne znači puno, ali prema strukturalnoj koncepciji jezika može razumjeti zvučni signal pomoću slika koje prikazuju određenu situaciju. Slušanjem zvučnog signala koji dolazi iz magnetofona, učenik će moći povezati značenje slike sa zvučnim signalom. Na taj se način brzo usvaja zvučni signal koji pripada određenoj situaciji. S vremenom se slika ukida jer će učenik znati prepoznati i razumjeti zvučni signal bez slike.

2. Učenje gramatike

Učenje gramatike spada u drugu fazu učenja gdje je pažnja usmjerena na govorni jezik i na strukturalna načela. Ako stalno razmišljamo o konstrukcijama i pravilima, ne možemo govoriti inim jezikom, stoga je potrebno gramatiku učiti u strukturama jer se na taj način spontano usvajaju gramatički oblici. I u ovoj fazi učenja koristi se dijalogom te se već u prvim vježbama vježbaju najosnovniji i najuobičajeniji oblici govornog jezika pomoću upitnih zamjenica, kombinacijom zašto-zato, te trajnim prezentom u engleskom. Dakle, gramatika se uči u situacijama i u strukturama: rečenice, intonacija, povezanost konteksta i značenja. Također se koriste slike pomoću kojih se naglašavaju strukturalne istovjetnosti, odnosno razlike. Gramatika u slikama čini poseban dio svake vježbe gdje se gramatički oblici daju u malim situacijama, te se kasnije ti isti gramatički oblici mogu primijeniti u nekim drugim situacijama, a na kraju učenja se izvode bez slika. Dakle, kod obrađivanja nove cjeline, nove vježbe, učitelj koristi već naučene gramatičke cjeline (leksik i gramatički materijal) u nekim novim situacijama. Na taj način se nova gramatička progresija nadovezuje na one već usvojene gramatičke oblike.

3. Učenje izgovora

Učenje izgovora u SGAV metodi se može provoditi na dva načina: kada u cjelini postoje vježbe s dijalogom s fokusom na izgovor, te kada nema vježbi s fokusom na izgovor. U ovom drugom slučaju, kada nema posebnih vježbi izgovora, se izgovor vježba u gramatici u slikama. U ovoj metodi se izgovor ne uči fonetskom transkripcijom pojedinih glasova ili imitacijom izoliranih glasova, već u rečeničnoj cjelini. Cilj je brzo razumijevanje te učinkovito korištenje svake riječi koja je funkcionalno primjenjiva u jeziku. Ako učenik kvalitetno usvoji glasove i riječi, s lakoćom će ih kasnije koristiti u komunikaciji. Dakle, pravilan izgovor je temelj učenja inog jezika jer nam omogućuje kvalitetnu komunikaciju i razumijevanje. Prilikom učenja pravilnog izgovora potrebno je pažnju usmjeriti na intonaciju jer ona obavlja glas, odnosno, ona je sastavni dio izgovora. Ako nam intonacija nije dovoljna za usvajanje pravilnog izgovora, tada će se koristiti napetošću glasova.

8.4. Fonetska korekcija po verbotonalnoj metodi

S obzirom da naš materinski jezik stvara strukturalne cjeline i foneme doći će do pogrešaka prilikom učenja i izgovaranje inog jezika. U toj situaciji je vrlo bitno da učitelj na vrijeme ispravi pogreške koje je učenik napravio kako se one ne bi ustalile. Da bi učitelj mogao i znao ispraviti učenikove pogreške, mora poznavati bar osnove fonetskog opisa materinskog jezika i

ciljanog inog jezika, te ih staviti u odnos sa željenim izgovorom i odabrati odgovarajući postupak korekcije (Mildner, 1999). Važno je svakom učeniku i njegovim greškama pristupiti individualno te se fokusirati na ono što je u njegovom govoru dobro. To znači krenuti od optimalnih uvjeta te zatim postepeno ići prema neoptimalnim.

Napetost glasova je jedna od fonetskih karakteristika glasova. Napetost i stupanj otvora su u obrnutoj vezi, što je napetost manja, to je stupanj otvorenosti veća. Na primjer, konsonanti su napetiji od vokala, otvoreni vokali su manje napetiji od zatvorenih i sl. Kod korekcije će se prvo krenuti od intonacije i ritma, jer se oni prenose niskim frekvencijama koje osjećamo cijelim tijelom (Vuletić, 1980). Da bi se postigla korekcija određenog glasa potrebno je prvenstveno postići dobar ritam i intonaciju rečenice u kojoj se nalazi taj glas (Guberina, 2010). S obzirom da je napetost usko povezana s intonacijom i ritmom, pomoću nje možemo korigirati intonaciju i ritam, odnosno korekcijom napetosti istovremeno korigiramo i intonaciju i ritam. Dakle, korekcijom ritma automatski se dobivaju prave vrijednosti trajanja vokala te napetosti i trajanja konsonanata (Orlandi, 1967). Ako želimo postići manju napetost glasa, tada ćemo rečenicu izgovarati vrlo sporo, jer se sporim izgovorom dobiva opušteniji izgovor (Vuletić, 1965). Također, napetost možemo mijenjati pomoću intonacija. Ako želimo postići veću napetost nekog glasa, tada ćemo taj glas staviti na najvišu točku uzlazne intonacije, a ako želimo postići manje napet glas, tada ćemo taj glas staviti na kraj silazne intonacije. Dakle pomoću silazne intonaciju dobit ćemo opušteniji glas, manje napet, a pomoću uzlazne viši i napetiji. Nadalje, drugi način fonetske korekcije po VT metodi jest pomoću glasovnog okruženja. U ovoj metodi ne korigiraju se izolirani glasovi, već glasovi u strukturi. To se odnosi na susjedne glasove glasa kojega želimo ispraviti, odnosno problematični glas se stavlja u optimalno glasovno okruženje. To znači da ako korigiramo glas koji bi trebao biti visok i napet, stavit ćemo ga u okruženje s glasovima koji su po svojim visinskim i artikulacijskim osobinama visoki i napeti. Pa tako ako želimo korigirati glas /s/ stavit ćemo ga u okolinu s vokalom /i/ koji je visok i napet, ali nikako nećemo staviti u okruženje s npr. vokalom /o/ ili /u/ koji su niski i opušteni (Mildner, 1999). Treći način fonetske korekcije jest prema mjestu glasa u riječi i rečenici. Veću napetost glasova će se dobiti ako se ti glasovi stave na početno mjesto u rečenici ili na početku naglašenog sloga višesložnih riječi. A suprotno, ako želimo dobiti manju napetost tada ćemo glas staviti na završnom mjestu u rečenici ili u sklopu riječi na nenaglašenom mjestu. Tako će se na primjer za korekciju zvučnih i otvorenih vokala, koji su manje napetiji od bezvučnih ili zatvorenih, koristiti finalna pozicija u izgovoru, jer se u finalnog poziciji dobiva manja napetost. Dakle, kod ispravljanja izgovora nužno je slijediti strukturalna načela te

uzimati u obzir sustav grešaka. U SGAV metodi se prilikom prvih vježbi tijekom svaka tri sata uzima po pola sata samo za ispravljanje izgovora, te se započinje i završava rečenicom (Guberina, 2010). Napetost se također može mijenjati ako učitelj mijenja svoj izgovor tako da glas izgovara napetije ili opuštenije (Mildner, 1999). Položajem tijela i pokretom (gesta) također možemo promijeniti napetost glasa. Ako je tijelo opušteno, glas će biti izgovoren opušteno, a ako je tijelo napeto tada će i izgovor glasa biti napet. Primjer toga bio bi izgovor djeteta u ležećem položaju. Prvi glasovi, odnosno prve suglasničke skupine, koje dijete usvaja su [kr], [hr] i [gr] baš zbog ležećeg položaja tijela, putem proprioceptivnog osjeta. Pokretom (gestom) postižemo osjet prostorne percepcije te nam pomaže u pamćenju motorne koordinacije. Pansini (1990) gestu definira kao bilo kakav pokret tijela, a u užem smislu kao pokret ruku. Rulenkova (2015) pokret opisuje kao temeljno sredstvo stimulacije, koji ima funkcionalno, a ne simbolično značenje, a glavni cilj mu je razvoj slušanja i govora. Uz pomoću pokreta postiže se prenošenje te optimalno razumijevanje prozodijskih elemenata govora, a to su intonacije, ritma, intenziteta, napetosti, trajanja, naglaska, pauze. Nadalje, Rulenkova razrađuje povezanost pokreta i izgovora te tvrdi da oni ovise o: dinamici (koja može biti jaka ili slaba), snazi (velika ili mala), trajanju (dugo ili kratko) te prostoru (izravan ili neizravan smjer). Pa će se tako napetost kod korekcije glasa [p] uz napetiji pokret ili tjelesni izražaj uspjeti percipirati ili izgovoriti glas [p] (Guberina, 2010).

9. Hrvatski i slovački fonetski sustav

9.1. Hrvatski jezik

Hrvatski jezik je slavenski jezik te pripada među južnoslavenske jezike koji su dio indoeuropske jezične porodice. Prvi jezik slavenske pismenosti bio je staroslavenski jezik iz kojeg su se dalje razvili svi slavenski jezici. Danas hrvatski jezik čine tri dijalekta: štokavski, čakavski te kajkavski. Standardni hrvatski jezik zasniva se na novoštokavskoj ijekavici (Barić, 2005; Landau, 2012).

9.1.1. Konsonantski sustav hrvatskog jezika

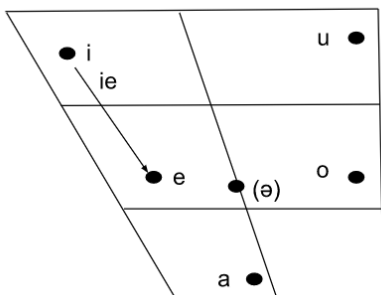
Hrvatski jezik ima 25 konsonanata. Oni se dijele s obzirom na svoje mjesto i način tvorbe. Prema načinu izgovora oni mogu biti: okluzivi, afrikate, frikativi, nazali, vibranti, aproksimanti te lateralni aproksimanti, a prema mjestu izgovora: bilabijalni, labiodentalni, dentalni, alveolarni, postalveolarni, palatalni te velarni (Landau, 2012). No s obzirom da su glasovi prilikom govora pod utjecajem susjednih glasova, može doći do promjene izgovora konsonanta, odnosno pojave alofona. U hrvatskome jeziku postoji osam alofona: [ŋ, dz, ɣ, v, ɛ, z, w, ŋ]. Alofon [ŋ] se ostvaruje umjesto glasa [n] u situacijama kada se glas [n] nalazi ispred velarnih glasova [k, g], kao na primjer u riječi *banka* [baŋka] ili *tango* [taŋgo]. Zatim, zvučni alofon [dz] se ostvaruje umjesto glasa [c] u naglasnoj cjelini kada slijedeća riječ započinje zvučnim glasom, npr. *Princ bi* [prindz bi]. Alofon [ɣ], koji je zvučan, se pojavljuje umjesto glasa [x] pod utjecajem sljedećeg zvučnog glasa poput *strah ga je* [strax ga je], a alofon [v] koji je zvučni varijanta glasa [f] se pojavljuje prije zvučnog glasa, kao npr. u *Grof bi* [grov bi]. Nadalje, alofon [ɛ] se pojavljuje umjesto glasa [ʃ], a alofon [z] se ostvaruje umjesto glasa [ʒ] ispred glasa [tɕ] ili [dʒ], primjer: *grožđe* [grozdze] i *miš će* [mie tee]. Alofon [w] se javlja umjesto glasa [v] kada se iza njega nalazi vokal [u], npr. *vuk* [wuk]. Te alofon [ŋ] nastaje umjesto glasa [m] prije glasa [f] i [v], kao na primjer u riječi *tramvaj* [tramvaj] (Barić, 2005; Landau, 2012).

	BILABIJALNI	LABIODENTALNI	DENTALNI	ALVEOLARNI	POSTALVEOLARNI	PALATALNI	VELARNI
OKLUZIVI	p b		t d				k g
AFRIKATE			ts		tʃ dʒ	tɕ dz	
NAZALI	m			n		ɲ	
FRIKATIVI		f	s z		ʃ ʒ		x
VIBRANTI				r			
APROKSIMANTI		v				j	
LATERALNI APROKSIMANTI				l		ʎ	

Tablica 1. Hrvatski konsonantski sustav (Landau, 2012:66)

9.1.2. Vokalski sustav hrvatskog jezika

Hrvatski vokalski sustav se sastoji od pet monoftongalnih vokala: [i], [e], [a], [o], [u] koji mogu biti kratki ili dugi, te diftong [ie] koji se pojavljuje izričito u dugoj varijanti, dugom slogu. Diftong također može biti izgovoren kao [ije], ali i dalje se ostvaruje na jednom slogu. U hrvatskom je prisutan i slogotvorni [ɾ] koji ima više treptaja (2-5), dulje traje te ima veću zvonkost od konsonanta [r]. Često se pojavljuje uz nefonemski vokal [ə] kao na primjer u riječi [vəɾt]. Vokali se razlikuju prema mjestu izgovora: 1. prema vodoravnom položaju jezika u odnosu na tvrdo nepce, 2. prema stupnju uzdignutosti jezika prema nepcu, 3. prema položaju usana. Prednji vokali su [i] i [e], te diftong [ie], srednji vokal je vokal [a], te stražnji vokali su [o] i [u]. Prema otvorenosti, odnosno uzdignutosti jezika hrvatski vokali se kategoriziraju na sljedeći način: 1. visoki: [i] i [u], 2. srednje visoki: [e] i [o], te 3. niski: [a] (vidi Ilustraciju 1.). Treći način prema kojemu se razlikuju vokali je prema položaju usana. Za vrijeme izgovora vokala [i] i [e] usne su u neutralnom položaju, vokal [a] se izgovara s širokim otvorom usana, te za vrijeme izgovora vokala [o] i [u] usne su lagano ispupčene, te imaju uski okrugli otvor (Barić, 2005; Landau, 2012).

Ilustracija 1. Vokalski trapez hrvatskog jezika (Landau, 2012: 67)

9.2. Slovački jezik

Slovački jezik je slavenski jezik koji, kao i hrvatski, pripada indoeuropskoj jezičnoj porodici. Smatra se zapadnoslavenskim jezikom, te je najbliži češkom jeziku. Slovački jezik čine tri dijalekta: istočni, centralni i zapadni (Hanulíková, 2010).

9.2.1. Konsonantski sustav slovačkog jezika

Slovački jezik ima 29 konsonanata od kojih je osam okluziva, četiri bezvučna i neaspirirana, te četiri zvučna. Dva okluziva su palatalizirana [c, ɟ]. Nadalje, slovački konsonantski sustav čine tri nazala, četiri afrikata, osam frikativa, dva vibranta, od kojih je jedan slogotvorni [ɾ], jedan aproksimant te tri lateralna aproksimanata. Frikativi [ʃ, ʒ] te afrikate [tʃ, dʒ] su često

apikalni, te bi se mogli opisati kao retrofleksni. Prema mjestu izgovora slovački konsonanti mogu biti: bilabijalni, labiodentalni, dentalni, alveolarni, postalveolarni, palatalni, velarni te glotalni (vidi Tablicu 2.) (Hanulíková, 2010:374).

Nadalje, Hanulíková (2010) u svome članku opisuje alofone te daje primjere za svakoga. Alveolarni nazal [n] postaje [ŋ] ispred velara, na primjer u riječi mienka [miɛŋka], ili ispred bilabijala [p,b] postaje [m], primjer u riječi hanba [ɦamba]. Govornici koji govore zapadnim dijalektom često izgovaraju glas [n] ondje gdje bi trebao biti glas [ɲ], pa tako u riječi *neviem* [nɛvʲem] izgovaraju [nɛvʲem]. Nazal [m] ispred glasova [f, v] postaje alofon [ɱ] (pr. *amfiteáter* [amfiteáter], *tromf* [tromf]). Sljedeći alofon koji Hanulíková (2010) spominje je alofon [ʋ], koji se pojavljuje na početku sloga prije vokala ili likvida, umjesto frikativa [v]: *krvavý* [krʋavʲ:] ili u riječi *sever* [sɛvɛr]. Odnosno, umjesto frikativa izgovara se aproksimant. Ona kaže da u nekim riječima glas [v] izgovara kao poluvokal [ʊ], npr. *krv* [krʊ] umjesto [krʋ]. Ako se glas [v] pojavi na početnoj poziciji prije bezvučnog okluziva ili frikativa, tada se obezvučuje te postaje glas [f], primjer: *včela* [ftʃɛla]. Nadalje, glas [v] se ostvaruje kao glas [v] samo kada se nalazi na početnoj poziciji prije zvučnog frikativa ili okluziva, npr. *vzrast* [vzrast], u suprotnom se pojavljuju njegove već spomenute inačice – alofoni. O glasu v i njegovim alofonima pišu i drugi autori. Tabačeková (1981: 279-280) naglašava kako su konsonanti f [f] i v [v] zvučno-bezvučni parnjaci prema pravilima slovačkog pravopisa (Pravidlá slovenského pravopisa), no ukazuje kako u stvarnosti to ne mora tako biti. Nadalje, Tabačeková govori o kategorizaciji A. Kráľa (1974-1975) koji kaže da glasovi f i v nisu zvučno-bezvučni parnjaci jer je glas v u određenim situacijama ne izgovara frikativno, nego kao aproksimant. Međutim, on se koristi drugačijim oznakama, te nefrikativni v označava simbolom [ʋ], frikativni v označava simbolom [w], a njegov bezvučni parnjak simbolom [f].

Što se tiče slovačkih laterala, oni se razlikuju prema mjestu izgovora - mogu biti palatalni ili alveolarni. Alveolarni laterali su blago velarizirani, palatalni lateral [ʎ] se često izgovara kao alveolarni lateral sa sekundarnom palatalizacijom. Razlike između ova dva laterala se neutralizira kada se velarizirani alveolar nalazi ispred prednjih vokala, no kod govornika zapadnog dijalekta ta ista neutralizacija se ostvaruje ispred svih vokala.

Dugi lateral i vibrant [r:, l:] se često smatraju alofonima glasova [r, l] zbog nedostatka minimalnih parova [l] / [l:] i [r] / [r:]. Međutim, dugi lateral i vibrant izričito imaju slogotvornu ulogu, dok njihovi kratki parnjaci mogu i ne moraju imati slogotvornu ulogu, primjer: *vřba* [vr:ba] *krtko* [krʔko], *prv* [prʊ], *dlžeň* [dl:ʒɛɲ], *vlk* [vʎk], *jablko* [jablko].

Afrikata [dz] se uglavnom ne pojavljuje u inicijalnoj poziciji riječi, a afrikata [dʒ] se pojavljuje u inicijalnom poziciji samo kod stranih riječi kao na primjer u riječi *džús - juice*.

U slovačkome jeziku se asimilacija, jednačenje po zvučnosti, najčešće ostvaruje na granici riječi ili na granici prepozicije i osnove riječi. Ona je regresivna, odnosno djeluje unatrag. To znači da drugi glas utječe na onaj prije. Također, zvučni glasovi se na finalnom položaju obezvučuju. Glasovi koji sudjeluju u jednačenju dijele se na one koji imaju svoje zvučne, odnosno bezvučne parnjaka, te na one koji nemaju (Sičáková, 2002:73-75):

1. Zvučni parnjaci: p, t, t', k, c, č, s, š, ch, f
2. Bezvučni parnjaci: b, d, d', g, dz, dž, z, ž, h, v
3. Zvučni bezparnjaci: m, n, ň, l, l', l', r, r', j

Glasovi se mogu asimilirati sa zvučnog na bezvučni ili bezvučnog na zvučni (Sičáková, 2002:73-75):

1. Zvučni glas na bezvučni
  - a) Na granici riječi: *dub spadol* [dup spadol]
  - b) Nakon prepozicije: *nad plotom* [nat plotom]
  - c) Na kraju riječi: *hrab* [hrap]
  - d) U složenicama: *kníhtlačiareň* [kɲi:htlatʃiareɲ]
  - e) Unutar riječi: *bezpečný* [bespeʃni:]
2. Bezvučni glas na zvučni
  - a) Na granici riječi: *chlap dobehol* [xlab dobehol]
  - b) Nakon prepozicije: *s mamou* [z mamou]
  - c) U složenicama: *štvrt'rok* [ʃtvrɔrok]
  - d) Unutar riječi: *kosba* [kozba]

Nadalje, glasovi [d], [t], [n] ispred vokala [e] i [i] postaju umekšani, odnosno [je], [ce], [ne], [le], [je], [ci], [ni], [li]. Neki primjeri u riječima su: *idem* [ijem] *otec* [ocets], *dnes* [dɲes], *lekár* [leka:r], *divadlo* [jivadlo], *ticho* [cixo], *kníha* [kɲiha], *lipa* [liɲpa]. No postoje i iznimke, gdje se unatoč kombinaciji /de/, /te/, /ne/, /le/, /di/, /ti/, /ni/, /li/ izgovaraju tvrdo, neki od primjera su: *jeden, teraz, Helena, tenis...* (Žagarová, 1998)

	BILABIJ- ALNI	LABIODEN- TALNI	DENTALNI	ALVEOLARNI	POSTALV- EOLARNI	PALATALNI	VELARNI	GLOTAL- NI
OKLUZIVI	p b			t d		c ʃ	k g	

AFRIKATE			ts dz		tʃ dʒ			
NAZALI	m			n		ɲ		
FRIKATIVI		f v	s z		ʃ ʒ		x	ɦ
VIBRANTI				r r:				
APROKSIMANTI						j		
LATERALNI APROKSIMANTI				l l:		ʎ		

Tablica 2. Konsonantski sustav slovačkog jezika (Hanulíková, 2010)

9.2.2. Vokalski sustav slovačkog jezika

Slovački vokalski sustav sastoji se od 11 vokala te četiri diftonga. Vokali se dijele prema trima kategorijama: prema trajanju (dužini), prema položaju jezika u usnoj šupljini, te prema položaju usana za vrijeme artikulacije (Sičáková, 2002).

Prema dužini oni mogu biti dugi i kratki. Kratki vokali su /a, ä, e, i, o, u/, a dugi /á, é, í, ó, ú/. Osim što dugi vokali traju duplo duže od kratkih vokala, oni nose i razlikovnu ulogu. Pri izgovoru određenih riječi važno produljiti vokale, kako ne bi došlo do dezinformacija prilikom komunikacije. Neke od riječi koje se razlikuju samo po duljini vokala: rad – rád (red, slijed – red, crkveni), sud – súd (bačva - pravosuđe), vila – víla (vila/kuća – vila/ mitsko biće), chyba – chýba (pogreška – (on) nedostaje), dom – dóm (kuća – katedrala), luky – lúky (lukovi – livade)... Vokal [æ] se javlja samo nakon konsonanata /p/, /b/, /m/ i /v/, primjer: päta, holúbä, mäso, deväť (Sičáková, 2002).

Sičáková (2002:43-44) vokale dijeli prema položaju jezika u usnoj šupljini na sljedeći način:

A. Horizontalni smjer

- a) Prednji: e, é, i, í
- b) Srednji: ä, a, á
- c) Stražnji: o, ó, u, ú

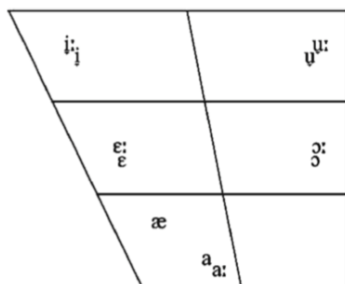
B. Vertikalni smjer

- a) Niski: ä, a, á

b) Srednji: e, é, o, ó

c) Visoki: i, í, u, ú

Prema položaju usana za vrijeme artikulacije Sičáková (2002) vokale dijeli na 1. labijalizirane /o, ó, u, ú/ i 2. nelabijalizirane /a, á, ä, e, é, i, í/ (vidi Ilustraciju 2.)

Ilustracija 2. Vokalski trapez slovačkog jezika (Hanulíková, 2010)

Nadalje, slovački ima četiri diftonga: ia, ie, iu, ô, te su svi uzlazni. Svi diftonzi se izgovaraju sliveno, kao jedan slog. Neki primjeri riječi s diftonzima: žiak, sviatok, trieda, vietor, tenšiu, lepšiu, môj, stôl (Hanulíková, 2010; Sičáková, 2002; Žagarová, 1998).

10. Usporedba hrvatskog i slovačkog fonetskog sustava

10.1 Usporedba konsonantskih sustava

Neki slovački i hrvatski konsonanti se razlikuju prema mjestu ili načinu tvorbe, ili i mjestu i načinu tvorbe. U Tablici 3. crnom bojom označeni su oni glasovi koji su po načinu i mjestu tvorbe jednaki u slovačkom i hrvatskom jeziku, plavom bojom označeni su hrvatski glasovi koji se razlikuju prema mjestu ili načinu tvorbe od glasova u slovačkom, a crvenom bojom su označeni slovački glasovi koji se razlikuju po mjestu i načinu tvorbe od onih u hrvatskom, ili uopće ne postoje u hrvatskom jeziku. Glasovi [t] i [d] se u hrvatskom jeziku izgovaraju dentalno, dok se u slovačkom izgovaraju alveolarno. Nadalje, u slovačkom jeziku glas [dz] je zvučni parnjak glasa c [ts], dok se u hrvatskom on samo javlja kao alofon. U slovačkom jeziku postoje dugi [r:] i [l:] koji u hrvatskom ne postoje. U hrvatskom se glas [v] ostvaruje kao labiodentalni frikativ, a u slovačkom kao labiodentalni aproksimant. No, kao što je već ranije rečeno, glas [v] u slovačkom dolazi u raznim varijacijama, stoga on ne čini problem u izgovoru kod hrvatskih govornika koji uče slovački. No međutim, glas s kojim hrvatski govornici mogu imati poteškoća prilikom izgovaranja jest glas h [ɦ] koji se u hrvatskom ostvaruje isključivo

kao alofon. Glas [f] ima različito mjesto izgovora od glasa *ch* [x], a ujedno je zvučan glas. Stoga, pogrešan izgovor, odnosno izgovaranje glasa h [f] umjesto glasa ch [x] u rečenici može dovesti do miskomunikacije zbog toga što ta dva glasa imaju distinktivnu funkciju. Stoga, osim pogrešaka prilikom izgovaranja, koje može dovesti do potpunog mijenjanja značenja rečenice, jer on ima i distinktivnu funkciju. Nadalje, slovačke palatalne afrikate *d'* [ʃ] i *t'* [tʃ] također ne postoje u hrvatskom konsonantskom sustavu te će se vrlo vjerojatno zamjenjivati hrvatskim palatalnim okluzivima *č* [tʃ] i *dž* [dʒ] ili dentalnim okluzivima [d] i [t], s obzirom da oni postoje u oba jezika.

	BILABIJALNI	LABIODETALNI	DENTALNI	ALVEOL- ARNI	POSTALVEOL- ARNI	PALATALNI	VELAR- NI	GLOTALNI
OKLUZIVI	p b		t d	t d		c ʃ	k g	
AFRIKATE			ts dz		tʃ dʒ	tʃ dʒ		
NAZALI	m			n		ɲ		
FRIKATIVI		f v	s z		ʃ ʒ		x	ħ
VIBRANTI				r r:				
APROKSI- MANTI		ʋ				j		
LATERAL- NI APROKSI- MANTI				l l:		ʎ		

Tablica 3. Konsonantska tablica hrvatskog i slovačkog jezika

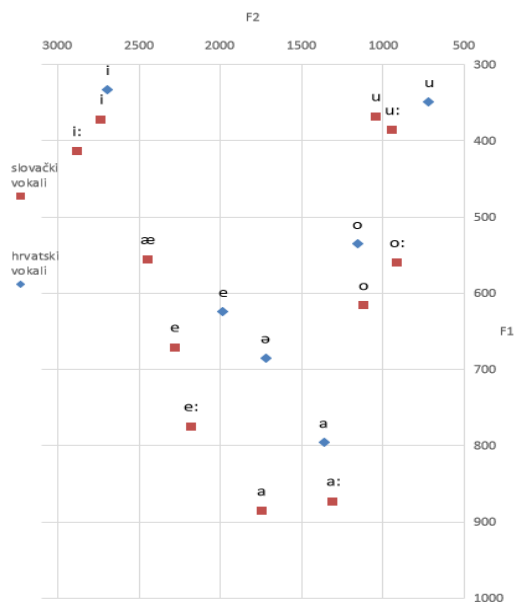
10.2 Usporedba vokalskih sustava

U hrvatskom jeziku svi vokali su kratki, no oni mogu postati dugi ako se nalaze u naglašenom dugom slogu. Odnosno, u hrvatskom postoje četiri vrste naglasaka, a to su kratkosilazni, dugosilazni, kratkouzlazni i dugouzlazni naglasak. U slovačkom jeziku naglasak je uvijek na prvom slogu te je on kratak. No, stoga slovački uz kratke vokale sadrži i duge koji su za 1 moru duži od kratkog vokala (Sičáková, 2002). Osim dugih vokala u slovačkom se također pojavljuje vokal ä [æ] koji bi se u teoriji trebao izgovarati kao „široko e”, odnosno stražnje/otvoreno [e]. Međutim takvo ostvarenje ima samo u kazališnim predstavama i čitanju poezije. U neutralnoj komunikaciji se izgovara kao e [e] te zbog toga ne čini problem u izgovoru hrvatskih govornika

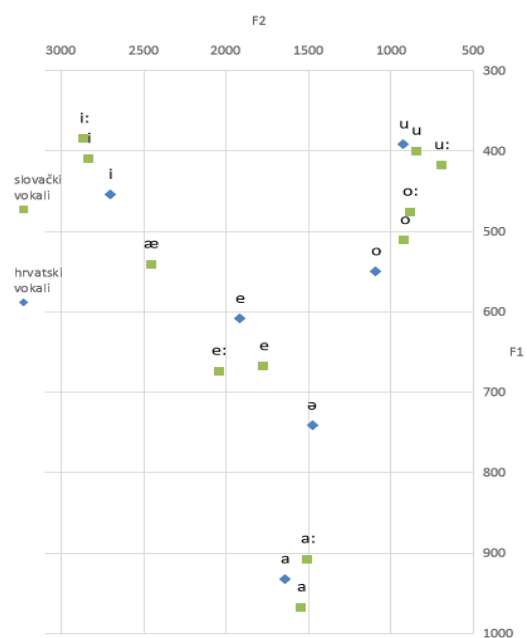
(Grčević, 2013). Osim dugih vokala, te glasa ä [æ] slovački se vokalski sustav razlikuje od hrvatskog i prema diftonzima koje sadrži. U hrvatskom postoji samo jedan diftong, diftong ije [i̯e], no u slovačkom postoje četiri diftonga: ia, ie, iu, ô.

U Grafu 1. i Grafu 2. uspoređeni su slovački i hrvatski vokali prema prvom i drugom formantu prema hrvatskom izvornom govorniku (Graf 1.) te slovačkom izvornom govorniku (Graf 2.), oba govornika su ženskoga spola. Prvi formant (F1) nam govori o zatvorenosti, odnosno otvorenosti vokala, a drugi formant (F2) o stražnjosti ili prednjosti vokala. Za usporedbu sam koristila dva govornika. Prvi govornik je govornik čiji je materinski jezik hrvatski, a slovački mu je ini jezik. Drugi govornik je izvorni govornik slovačkog, te mu je hrvatski jezik ini jezik. Riječi koje su se koristile za usporedbu vokala u hrvatskom i slovačkom jeziku su bile sljedeće (prvo će biti navedena slovačka riječ, a zatim hrvatska): za glas [a]: *parky/park*, za glas [a:]: *párky*, za glas [o]: *tona/tonalitet*, za glas [o:]: *tón*, za glas [i]: *vina/vino*, za glas [i:]: *vína*, za glas [u]: *sudy/sud*, za glas [u:]: *súdy*, za glas [e]: *zelené/zelena*, za glas [e:]: *zelené*, za glas [ae]: *pät*. Ove riječi su izabrane kako bi bilo minimalno razlika zbog utjecaja okoline.

Kod hrvatskog, ali i kod slovačkog izvornog govornika hrvatski i slovački vokal [u] su poprilično jednaki. Dok hrvatski govornik hrvatski [u] izgovara nešto otvorenije i stražnjije, slovački govornik hrvatski [u] izgovara zatvorenije te prednjije od slovačkog kratkog i dugog vokala u [u, u:]. Vokale o [o] hrvatski govornik izgovara nešto zatvorenije od slovačkog govornika, ali hrvatski od slovačkih ne odstupaju više od 100Hz u F1. Odnosno, hrvatski govornik hrvatsko [o] izgovara otvorenije od slovačkoga. Zanimljivo je da slovački govornik ponovo radi suprotno. Slovački govornik hrvatsko [o] izgovara nešto zatvorenije od slovačkih. No, u oba slučaja kod jednog i drugog govornika i hrvatski i slovački [o] ima F1 između 500Hz-600Hz. Što se tiče dugog vokala o [o:], kod oba govornika jest stražnjiji od kratkog hrvatskog i kratkog slovačkog. Nadalje, hrvatski govornik i vokal [i] izgovara otvorenije od slovačkih vokala [i], a slovački govornik hrvatski vokal [i] izgovara stražnjije od slovačkih vokala [i]. No, to i dalje nisu velika odstupanja. Oba govornika za hrvatski i slovački vokal [i] imaju F1 između 330Hz-450Hz, a F2 između 2600Hz-2900Hz. Hrvatski vokal [e] i hrvatski govornik i slovački izgovaraju jednako. On je otvoreniji od slovačkog vokala [e] i njegove duge varijante. Vokal [æ] je u oba govornika prednjiji te otvoreniji od hrvatskog i slovačkog vokala [e]. Zatim, hrvatski vokal [a] je otvoreniji kod hrvatskog govornika od slovačkog dugog i kratkog vokala [a, a:], a kod slovačkog govornika su oni podjednaki, ali ih slovački govornik izgovara sve skupa zatvorenije od hrvatskog govornika (vidi Graf 1. i Graf 2.).

Graf 1. Usporedba hrvatskih i slovačkih vokala – hrvatski izvorni govornik

Graf 2. Usporedba hrvatskih i slovačkih vokala – slovački izvorni govornik

ISTRAŽIVAČKI DIO

11. Usporedba polaznog i ciljanog jezika korekcije glasova *d'* [ʃ], *t'* [ç] i *h* [ħ]

11.1. Ciljevi i hipoteze

Cilj ovog istraživanja je istražiti sličnosti, to jest, razlike u izgovoru glasova *d'* [ʃ], *t'* [ç] i *h* [ħ] studenata slovakistike prve i pete godine u usporedbi s izvornim govornikom slovačkog jezika. Odnosno, odrediti razinu usvojenosti pravilnog izgovora tih glasova. Razlog ovog istraživanja, ovog diplomskog rada, jest pokazati razinu usvojenosti slovačkih glasova *d'* [ʃ], *t'* [ç] i *h* [ħ] kod studenata prve i pete godine, te ponuditi nastavnicima vježbe kojima mogu poboljšati izgovor slovačkih glasova. Moje hipoteze su sljedeće: 1. studenti pete godine slovakistike nemaju veći postotak točnosti izgovora glasova *d'* [ʃ], *t'* [ç] i *h* [ħ] od studenata prve godine slovakistike, 2. da glas *h* [ħ] ima najmanji postotak točnosti izgovora kod prve i pete godine u usporedbi na glasove *d'* [ʃ] i *t'* [ç], 3. da glasove *d'* [ʃ] i *t'* [ç] studenti slovakistike zamjenjuju hrvatskim afrikatama *ć* [tɕ] i *đ* [dʒ], a slovački glas *h* [ħ] hrvatskim glasom *h* [x].

11.2. Materijali i metode

11.2.1. Ispitanici

U ovome istraživanju sudjelovalo je pet studenata koji su završili prvu godinu studija slovakistike, te pet studenata koji su završili petu godinu studija slovakistike. Na prvoj godini sudjelovalo je tri žena te dva muškarca, a na petoj godini četiri žene i jedan muškarac. Studenti pete godine predstavljaju najvišu moguću razinu znanja stečenu nakon pet godina studiranja slovačkog jezika, a prva godina predstavlja početničku skupinu koja uči jezik jednu godinu. Izvorna govornica je ženskoga roda, te je ona kontrolna grupa prema kojoj uspoređujemo razinu točnosti izgovora glasova *d'* [ʃ], *t'* [ç] i *h* [ħ] kod studenata prve i pete godine slovakistike.

11.2.2. Materijali

Materijali koji su se koristili za ovo istraživanje bio je popis riječi koji sadrži glasove *d'* [ʃ], *t'* [ç] i *h* [ħ]. Popis je sadržavao po 15 riječi za svaki glas, odnosno 45 riječi plus beznačinske riječi – logatome – svaki glas u intervokalnoj okolini (VcV) s pet vokala /a, e, i, o, u/. Logatomi su korišteni kako bi se dobila „najčišća“ slika izgovora s najmanjom mogućom koartikulacijom. Cijeli materijal s uputama za snimanje nalazi se u Prilogu A.

11.2.3. Metode

Studenti pete godine dobili su popis riječi zajedno s uputama za snimanje kod kuće (vidi Prilog A). U uputama je bilo jasno naznačeno da je potrebno za vrijeme snimanja biti u tihoj zatvorenoj prostoriji s minimalnim zvučnim distrakcijama, zatvorenih prozora i vrata. Studenti su se snimili u programu Audacity. Audacity je besplatan program za snimanje audio zvukova te editiranje zvukova. Nakon što su se studenti samostalno snimili, svoje zvukove su poslali u wav. formatu kako bi bili što kvalitetniji za daljnju analizu u programu Praat. Studenti prve godine se nisu samostalno snimali, već sam ih osobno snimila sa svojim računalom u programu Praat. Praat je program za akustičku analizu (Boersma i Weenink, 2005) pomoću kojeg su se dalje izgovorene riječi, odnosno glasovi analizirali.

11.3. Rezultati i rasprava

11.3.1. Rezultati analize glasa h [ɦ]

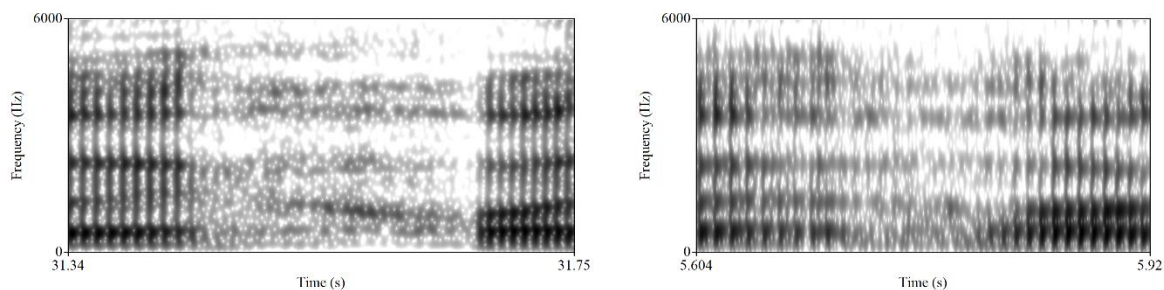
Vizualnom (spektrogram i Ltas) te auditivnom analizom razine točnosti izgovora glasa h [ɦ] dobiveni su sljedeći rezultati te su predloženi u postocima u Tablici 7. U prvom stupcu navedeni su rezultati studenata s pete godine slovakistike, a u drugom stupcu rezultati studenata prve godine, te u donjem dijelu obojano žutom bojom su uprosječeni rezultati u postocima. Prva godina u prosjeku ima veći postotak ispravnog izgovora glasa h [ɦ], točnije 25,33% u usporedbi s petom godinom koja u prosjeku ima 4%. Ako detaljnije pogledamo rezultate vidljivo je da je na prvoj godini samo dvoje studenata ostvarilo glas h [ɦ] dok ga ostali nisu niti jednom ostvarili. Na petoj godini samo ga je jedan student ostvario i to u 20% slučajeva.

5. godina	1. godina
0,00	0,00
20,00	80,00
0,00	0,00
0,00	0,00
0,00	46,67
4,00	25,33

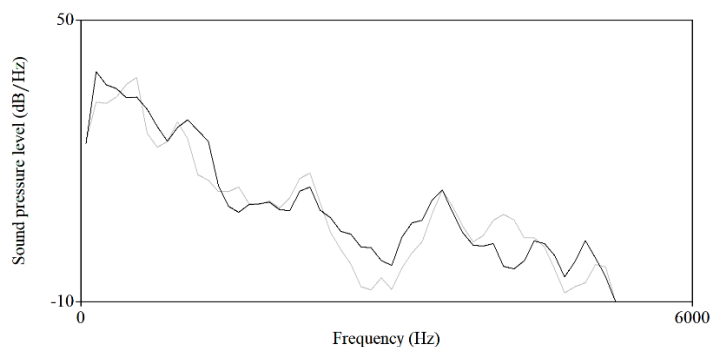
Tablica 7. Usporedba postotaka točnosti izgovora glasa h [ɦ]

Slovački glas h [ɦ] se zamjenjuje hrvatskim glasom h [h] ili se u potpunosti „gubi“, odnosno ne zamjenjuje se niti jednim drugim glasom, već se izgovara riječ kao da glas h [ɦ] uopće ne postoji. Na Ilustraciji 6. uspoređena su dva spektrograma istog govornika prve godine slovakistike koji na lijevom spektrogramu nije ostvario glas h [ɦ], već ga je zamijenio hrvatskim glasom h [h], a na desnom spektrogramu je prikazan ostvaren glas h [ɦ]. Kada se zamjenjuje hrvatskim glasom h [h], jasno je vidljiva granica između vokala prije i nakon

konsonanta, a kada je ispravno izgovara slovački glas *h* [ɦ] tada se tranzijenti prethodnog i sljedećeg vokala prelijevaju na konsonant. Nadalje, na Ilustraciji 7. je prikazan Ltas glasa *h* [ɦ] crnom bojom, te glasa *h* [h] sivom bojom istog govornika kao i na Ilustraciji 6. Glas *h* [ɦ] ima nešto jači intenzitet na nižim frekvencijama te u srednjem dijelu od hrvatskog glasa *h* [h], no u suštini vrlo su slični.

Ilustracija 6. lijevo: prikaz spektrograma glasova [eho] studenta prve godine slovakistike, desno: prikaz spektrograma glasova [eho] studenta prve godine slovakistike

Ilustracija 7. Ltas usporedbe glasova [eho] i [eɦo] studenta prve godine slovakistike

11.3.2. Rezultati analize glasa d' [J]

Nakon akustičke analize glasa *d'* [J] te usporedbe postotaka točnosti izgovora između prve godine te pete godine slovakistike, možemo vidjeti da je razina postotaka točnosti izgovora jednaka. U Tablici 8. prikazani su rezultati temeljeni na vizualnoj (spektrogram) te auditivnoj analizi zvuka. Ako pobliže pogledamo rezultate, možemo vidjeti da tri od pet studenata na petoj godini ima postotak točnosti iznad 80%, dok na prvoj godini samo jedan student ima postotak točnosti iznad 80%. Što ukazuje da troje od petero studenata nakon završenog studija slovakistike ispravno izgovara glas /d'/ u 80% slučajeva. No, također rezultati pokazuju da jedan student pete godine u svih 15 slučajeva neispravno izgovara. Kod studenata prve godine

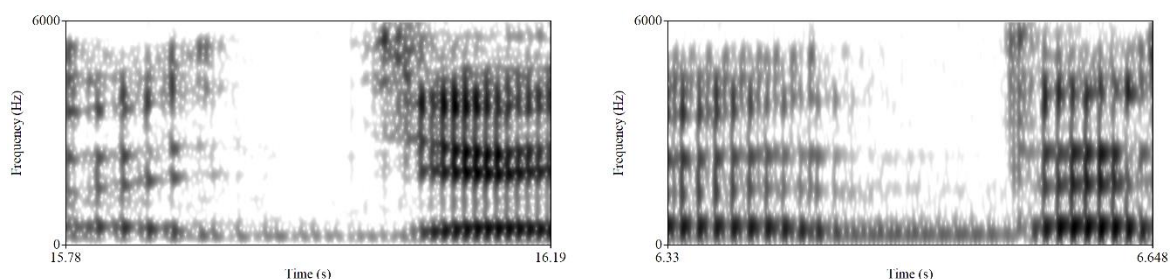

rezultati pokazuju da je razina točnosti vrlo individualna. Najniža razina točnosti je 6,67% što znači da je student samo jednom u 15 puta ispravno izgovorio glas /dʲ/. Ostali rezultati se prostiru između 40-73,33%.

5. godina	1. godina
80,00	86,67
86,67	73,33
26,67	6,67
0,00	66,67
80,00	40,00
54,67	54,67

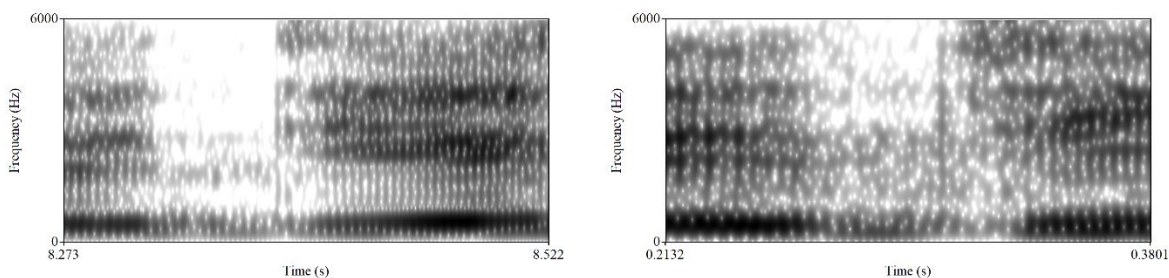
Tablica 8. Usporedba postotaka točnosti izgovora glasa /dʲ/

Nadalje, u slučajevima kada studenti nisu ispravno izgovorili glas /dʲ/ zamijenili su ga nekim drugim glasom. Na Ilustraciji 8. prikazana su dva spektrograma. Na prikazu lijevog spektrogramu student prve godine je ispravno izgovorio riječ, odnosno glas /dʲ/ u intervokalnoj okolini /edʲe/, dok je na prikazu spektrograma s desne strane glas /dʲ/ zamijenio glasom /d/. To se jasno vidi prema obliku i trajanju šuma, odnosno eksplozije, nakon okluzije.

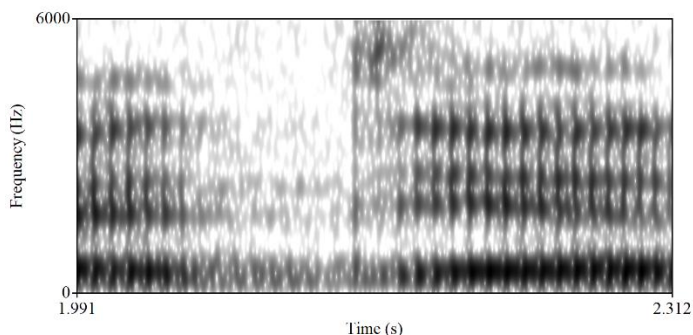

Ilustracija 8. lijevo: prikaz spektrograma glasova /edʲe/ studenta prve godine slovakistike, desno: prikaz spektrograma glasova /ede/ studenta prve godine slovakistike

Sljedeća zamjena koja se pojavila jest kod studentice prve godine (Ilustracija 9.) koja glas /dʲ/ također zamjenjuje glasom /d/, no nakon glasa /d/ izgovara diftong /ie/. Točnije, glas /dʲ/ ispred vokala /e/ izgovara kao kombinaciju glasova /die/. Ta zamjena se pojavila i u izgovoru studenta prve godine, što se može vidjeti na Ilustraciji 10.

Ilustracija 9. lijevo: prikaz spektrograma glasova /edie/ studentice prve godine, desno: prikaz spektrograma glasova /ed'i/ studentice prve godine

Ilustracija 10. prikaz spektrograma glasova /edie/ studenta prve godine u riječi /dedo/

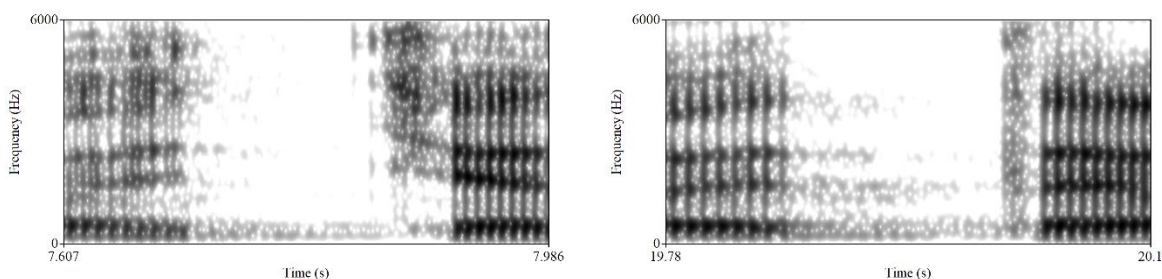
11.3.3. Rezultati analize glasa t' [c]

Na temelju akustičke analize te usporedbe postotaka izgovora glasa t' [c] između prve i pete godine slovakistike, vidljivo je da prva godina u prosjeku ima veći postotak točnosti izgovora od pete godine (vidi Tablicu 8.). No, ta razlika je gotovo neznatna. Na prvoj i petoj godini slovakistike je po jedan student imao 80% ili više točnost izgovora glasa /t'/. Izostavivši studente koji su postigli 80% i više, na prvoj godini dvoje studenata je u +50% slučajeva ispravno izgovorilo glas /t'/. Na petoj godini, uz studenta koji je u 80% slučajeva ispravno izgovorio, samo je jedan student ostvario glas /t'/ više od 50%. Nadalje, jedan student je ispravno izgovorio glas samo u jednoj riječi, i time ostvario 6,67% točnosti izgovora. Na prvoj godini imamo iste rezultate, odnosno jedan student je ispravno izgovorio glas u samo jednoj riječi.

5. godina	1. godina
66,67	86,67
80,00	53,33
33,33	6,67
6,67	73,33
26,67	40,00
42,67	52,00

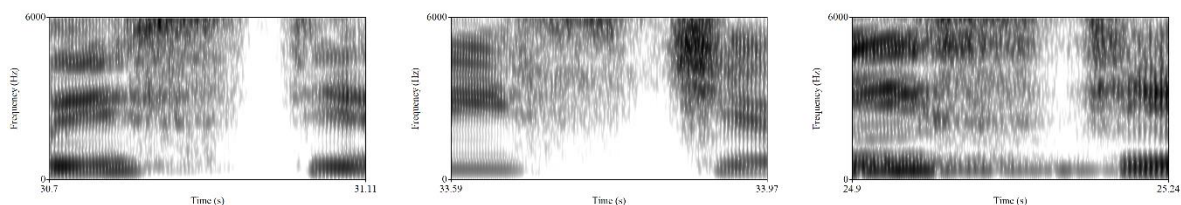
Tablica 8. Usporedba postotka točnosti izgovora glasa /tʰ/

Zamjene do kojih je došlo kod pokušaja izgovora glasa /tʰ/ su sljedeće: zamjena s glasom [t], zamjena s glasom ć [te] te aspiriranim t [tʰ]. Na Ilustraciji 11. prikazana su dva spektrograma. Na lijevoj strani nalazi se spektrogram glasova /eʰe/, a na desnoj glasova /ete/ iste govornice. Razlika se očituje na frikativnom dijelu spektra, odnosno u dijelu nakon okluzije te pojave frikcije kod glasa /tʰ/ te eksplozije kod glasa /t/. Frikcija kod glasa /tʰ/ duže traje te je većeg intenziteta nego kod glasa /t/.

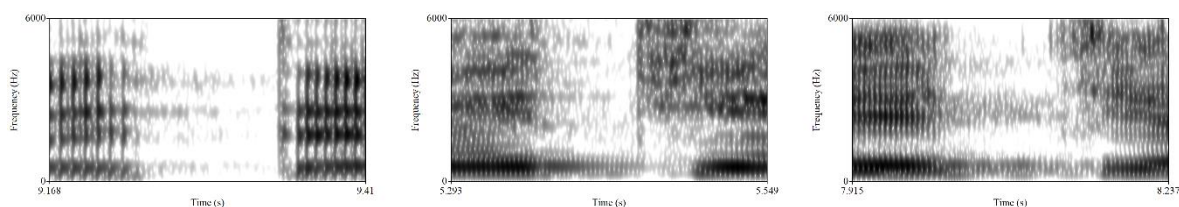
Ilustracija 11. lijevo: prikaz spektrograma glasova /eʰe/ studenta prve godine, desno: prikaz spektrograma glasova /ete/ studenta prve godine

Zatim, na Ilustraciji 12. prikazana su tri spektrograma različitog izgovora te različitih govornika. Na prvom spektrogramu prikazan je izgovor glasova /sti/ umjesto glasova /stʰi/, na drugom spektrogramu je prikaz izgovora glasova /sci/ te na trećem izgovor glasova /stʰi/. Razlike se očituju u frikativnom dijelu gdje je za glas /t/ eksplozija kratka te malog intenziteta, za glas /ć/ najduža s najvećim intenzitetom u gornjem dijelu spektra. Za glas /tʰ/ frikcija je slabijeg intenziteta te kraćeg trajanja od glasa /ć/, a duljeg trajanja i jačeg intenziteta od glasa /t/.

Ilustracija 12. lijevo: prikaz spektrograma glasova /isti/ studenta pete godine, sredina: spektrogram glasova /isći/ studentice pete godine, lijevo: spektrogram glasova /isti/ izvorne govornice slovačkog jezika u riječi /listie/

Treća zamjena koja se pojavljuje je zamjena glasa /t/ s aspiriranim glasom t [t^h]. Taj primjer je prikazan na drugom spektrogramu na Ilustraciji 13. Vidljiva je eksplozija nakon okluzije, kao što je to očekivano kod glasa /t/, no nakon eksplozije slijedi šum, što nije karakteristično za glas t . Na trećem spektrogramu prikazan je izgovor glasa /t/ te se vidi jasna razlika između prvog i drugog spektrograma. Glas /t/ ima frikativni dio koji nije intenzivan kao kod aspiracije kod glasa [t^h] te ne sadrži eksploziju.

Ilustracija 13. lijevo: prikaz spektrograma glasova [ete] studenta pete godine, sredina: spektrogram glasova [et^he] studentice pete godine, lijevo: spektrogram glasova [et'e] izvorne govornice slovačkog jezika

Hipoteza 1 pretpostavlja da studenti pete godine slovakistike nemaju veći postotak točnosti izgovora glasova d' [ʃ], t' [c] i h [h] od studenata prve godine slovakistike, koja se pokazala točnom. Kod izgovora glasova t' [c] i h [h] studenti prve godine imaju veći postotak točnosti izgovora nego studenti pete godine, dok glas d' [ʃ] u prosjeku izgovaraju s istim postotkom točnosti (56,67%). Bitno je napomenuti da jedan student pete godine u 0% slučajeva izgovara glas d' [ʃ] te samo jednom ostvaruje glas t' [c]. To ukazuje da studenti imaju ispravniji izgovor na početku studija, nego na kraju.

Hipoteza 2. kaže da glas h [h] ima najmanji postotak točnosti izgovora kod prve i pete godine u usporedbi na glasove d' [ʃ] i t' [c], te se pokazala točnom. Studenti pete godine u prosjeku ispravno izgovaraju samo 5%, odnosno, jedan od pet studenata ostvaruje glas u 20%

slučajeva. Na prvoj godini dvoje od troje studenata ostvaruje glas *h* [h̥], od kojih ga jedan student ostvaruje u 80% slučajeva, a drugi student u 46,67% slučajeva.

Hipoteza 3. tvrdi da glasove *d'* [ʃ] i *t'* [c] studenti slovakistike zamjenjuju hrvatskim afrikatama *ć* [tɕ] i *đ* [dʒ], a slovački glas *h* [h̥] hrvatskim glasom *h* [x]. Ova hipoteza je djelomično točna. Glas *d'* [ʃ] studenti najčešće zamjenjuju glasom *d* [d] te ga jedan student zamjenjuje kombinacijom glasova /die/ kada se glas *d'* [ʃ] nalazi ispred vokala *e*. No, ni u jednom slučaju ga studenti nisu zamijenili glasom *đ* [dʒ]. Nadalje, glas *t'* [c] se uglavnom zamjenjuje glasom [t]. Jedan student pete godine ga zamjenjuje s glasom *ć* [tɕ] te jedan student pete godine aspiriranim glasom *t* [t^h]. Zatim, glas *h* [h̥] svi studenti koji nisu uspješno ostvarili glas *h* [h̥], osim jednog pojedinca, zamjenjuju hrvatskim glasom *h* [x], a ovaj pojedinac ga u potpunosti gubi.

12. Primjena verbatonalne metode u korekciji *d'* [ʃ], *t'* [c] i *h* [h̥]

Fonetska korekcija prema verbatonalnoj metodi uvijek treba krenuti od ritma i intonacije te se izvoditi individualno sa svakim učenikom. Ako ritam i intonacija nisu u skladu s jezikom koji se izgovara, vrlo vjerojatno neće niti glasovi biti ispravni (Guberina, 2010). Kao što je već rečeno ranije u 8. poglavlju ovoga rada, napetost je ono čime korigiramo ritam i intonaciju, te također ritmom i intonacijom korigiramo napetost. Druga bitna stavka jest ta da se treba krenuti od onoga što je dobro u učenikovom izgovoru. Potrebno je utvrditi postoje li riječi u kojima učenik ispravno izgovara glasove koji se korigiraju. Na taj način se učeniku ukazuju na ispravan izgovor glasa kojeg on sam producira te tu riječ može koristiti kao model ispravnog izgovora (Mildner, 1999). U istraživanju ovog diplomskog rada su dobiveni različiti rezultati, odnosno ispitanici su različito izgovarali glasove. Ponekad umjesto glasa *d'* [ʃ] je izgovoren glas *d* [d], ponekad glas *ć* [tɕ], a nekad kombinacija glasova *d* i diftonga *ie* [dje]. To nam ukazuje da korekcija nikada ne može biti jednaka za sve polaznike, jer svaki polaznik ima jedinstven izgovor. Osim napetosti, glasovnim okruženjem se također korigiraju ciljani glasovi. Krećući od optimalnog okruženja prema neoptimalnom.

12.1 . Fonetska korekcija *d'* [ʃ] i *t'* [tʃ]

Prema rezultatima istraživanja pokazalo se da većina polaznika slovačkog jezika u barem jednoj riječi ima pravilan izgovor glasova *d'* [ʃ] i *t'* [tʃ]. To znači da treba krenuti od tih glasova i koristiti ih kao model ispravnog izgovora.

Ukoliko polaznik izgovara palatalnu afrikatu *č* [tʃ] umjesto palatalnog okluziva *d'* [ʃ], ili izgovara palatalni afrikatu *đ* [dʒ] umjesto palatalnog okluziva *t'* [tʃ], potrebno je povećati napetost izgovora. Mildner (1995:4) klasificira napetost glasa na ovaj način, krećući od manje napetih prema najnapetijim: vokali, sonanti, frikativi, afrikate i okluzivi. Što znači da su afrikate manje napetije od okluziva te da bi se dobila ispravnost izgovora glasa *d'* [ʃ] i glasa *t'* [tʃ], potrebno je povećati napetost. Napetost se može povećati položajem tijela, pokretom i glasovnim okruženjem. Konkretno, potrebno je staviti glasove u okruženje s najnapetijim vokalima, vokalima [i] i [e] kako bi se dobilo optimalno okruženje. Za vrijeme izgovora riječi za korekciju glasova, polaznici će uspravno stati kako bi dobili veću napetost u tijelu, a time i artikulaciju napetosti. Potrebno je najprije opustiti tijelo, te zatim napeti, kako bi se razlika između opuštenog i napetog tijela mogla rezultirati ispravnim izgovorom (Rulenkova, 2011). Nakon što smo napeli tijelo, koristit će se pokret ruku – prasak dlanovima ili pucketanje prstima. Bitno je ukazati da pokret treba doći prirodno, za vrijeme izgovora, a ne namjerno, naučeno, jer tako neće imati onaj utjecaj koji bi trebao.

Nadalje, ako polaznici palatalne okluzive *d'* [ʃ] i *t'* [tʃ] zamjenjuju dentalnim, odnosno alveolarnim okluzivima *d* [d] i *t* [t], koji su prema načinu izgovora jednako napeti prema Mildner (1999) jer se nalaze u istoj skupini - okluzivima, tada se treba usmjeriti na mjesto izgovora. Prema mjestu tvorbe *d'* [ʃ] i *t'* [tʃ] su palatalni, baš kao i glas *nj* [ɲ] i glas *lj* [ʎ] (vidi Tablicu 3). S obzirom da hrvatski i slovački jezik oba imaju glasove *nj* [ɲ] i *lj* [ʎ] te oni imaju isto mjesto tvorbe, mogu nam poslužiti za korekciju izgovora glasova *d'* [ʃ] i *t'* [tʃ]. Nastavnik usmjerava polaznike na riječi, odnosno glasove, koje već imaju usvojene. Tada će krenuti od glasova *nj* [ɲ] i *lj* [ʎ], i polaznike navoditi na uzastopno izgovaranje tih glasova, odnosno pojedinačnog glasa. Točnije, ponavljanjem glasa *lj* [ʎ] (ili *nj*), vježbamo jezik za točan izgovor ciljanog palatala, glasova *d'* [ʃ] i *t'* [tʃ]. U ovom slučaju nije potrebno mijenjati napetost glasa, već mjesto njegovog izgovora.

U trećoj opciji kada polaznik izgovara dva glasa, alveolarni okluziv *d* i diftong *ie* [die] ili *t* i *ie* [tie] umjesto palatalnog okluziva *d'* [ʃ] i *t'* [tʃ], potrebno je pomoću pokreta navesti polaznika da

sliveno izgovori glasove. Za postizanje slivenosti može se koristiti brzi zamah dlanom te udarac dlanom o drugi dlan ili o tvrdu površinu.

12. 2. Fonetska korekcija h [h]

Kako bi se ostvario glotalni frikativ h [h] potrebno je osvijestiti položaj grkljana te uključiti rad glasnica kako bi se dobila zvučnost. Bezvučni glasovi napetiji su od zvučnih, stoga je u ovome slučaju potrebno smanjiti napetost izgovora (Mildner, 1999). Glas h [h] se prema istraživanju, zamjenjuje bezvučnim velarnim frikativom h [x] koji se razlikuje prema zvučnosti i prema mjestu tvorbe. Da bi se smanjila napetost glasa, potrebno je opustiti tijelo, stoga je najoptimalniji položaj tijela opuštено sjedenje na stolcu. Da bi se dobila grlenost glavu treba lagano pomaknuti unazad kako bi se grkljan spustio. Nadalje, potrebno je glas h [h] staviti u optimalno okruženje glasova, u okolini zatvorenih te stražnjih vokala [o] i [u], jer zatvorenost znači da su manje napeti, a stražnjost nam pomaže za točniji izgovor prema mjestu tvorbe.

pocizicija početna	rečenica	Sredšinja pozicija	rečenica
tisíc - tisuću	Tisíc kún.	určite - sigurno	Dnes určite bude slnečno.
ticho - tiho	Bud' ticho!	priateľ - prijateľ	Toto je môj priateľ.
tisnúť - snisnuti	Matka tisne dieťa na hrud'.	deti - djeca	Deti chcú zmrzlinu.
tešiť sa – veseliti se	Teším sa na zajtra.	kutík - kut	Táto izba má aj detský kútik.
teplé - toplo	Je mi teplé.	hostia - gosti	Hostia prídu poobede.
tieň - sjena	Sedím v tieni	výt'ah - lift	Výt'ah prišiel neskoro.
teta - teta	Prišla teta z Nemecka.	vít'az - pobjednik	On je vít'az!

telo - tijelo	Toto je moje telo!	príťaž - teret	Bol nám všetkým len príťažou.
temný - tamni	Dnes je temný deň.	lístie - lišće	V jeseni opadáva lístie.
tiež - također	To je tiež dobrý nápad!	nositeľ - nositelj	Je nositeľom Nobelovej ceny.
tielko - potkošulja	Obleč si tielko, prosím.	ešte - još	Ešte jeden krat.
teleso - tijelo	Dráha nebeského telesa sa môže vypočítať.	odtiaľ - otuda	Zatelefonoval odtiaľ.
tehotná - trudna	Janka je tehotná.	námestie - trg	Na námestí sa stretávame.

Tablica 4. Popis riječi za korekciju glasa t' [c]

početna pozicija	rečenica	središnja pozicija	rečenica
divadlo - kazalište	Divadlo má vždy bavilo.	dovidenia - dovidjenja	Dovidenia!
dívať sa - gledati	Dívam sa cez okno.	vedieť - znati	Musiš to vedieť!
divý - divlji	Je to divý kôň.	prídem - doći	Prídem skôr.
dial'ka - daljina	Prednášky budú na dial'ku.	rodičia - roditelji	To su moji rodičia.
diet'a - dijete	Mám diet'a.	nedel'a - nedelja	V nedel'u prídem.
dedo - djed	To je dedo.	vďaka - zahvala	Sredečna vďaka!
deň - dan	Dobrý deň!	chodiť - hodati	Chodím pešo.
diviť sa – čuditi se	Divím sa.	chodec - pješak	To je chodec.

desivý - zastrašujúci	Je to desivý príbeh.	uvedené - navedené	Všetky slová sú uvedené v slovníku.
deliť - dijeliti	Najlepšie je deliť sladkosti.	chladienie - hlaďenje	Vo firme musia zaistiť chladienie počítačov.
detstvo - djetinjstvo	Mal som pekné detstvo.	vidieť - vidjeti	Chcem ťa vidieť.
divina - divljač	Divina sa poprechádza.	vedecký	Potrebuješ vedecký slovník?
dievča - djevojka	Pekné dievča.	budík - budilica	Nastavi budík!.

Tablica 5. Popis riječi za korekciju glasa d' [J]

početna pozicija	rečenica	središnja pozicija	rečenica
huba - gljiva	To je huba.	pohár - čaša	Podaj mi pohár!
hobby - hobi	Mám nový hobby.	ťahať - vući	Neťahaj ju za vlasy!
hotel - hotel	Bol som v hoteli.	rohatý - rogat	Nebojuj s rohatými, Anka!
hora - gora	Hora je príliš vysoká.	bohatier - junak	Jánošík je bohatier.
hokej - hokej	Mám rada hokej.	juhozápad - jugozapad	Bolo to naa juhozápade.
hudba - glazba	Počúvam hudbu.	pohyb - pokret	Nastal pohyb.
hodiny - sat	Hodiny visia na stene.	nohavice – hlače	Máš pekné nohavice.
holič - brijač	Ten holič vie, čo robí.	bohatý - bogat	On je bohatý.
holý - gol	Nebud' holý!	oholiť - obrijati	Môžete ma oholiť?

hovorit' - govoriti	Hovor tichšie!	noha - noga	Bolia ma nohy-
host' - gost	Host' má vždy pravdu!	alkohol - alkohol	Alkohol je u nás zakázaný.
holub - golub	Holub je na strome.	tuha - mina	Potrebujem si kúpiť tuhy na ceruzky.
hore - gore	Pod' hore!	drahý - skup	Ten prsteň je veľmi drahý.

Tablica 6. Popis riječi za korekciju glasa h [fi]

Zaključak

Proces ovladavanja inim jezikom je vrlo kompleksan proces na kojega utječu razni faktori. Na neke od njih pojedinac ne može utjecati, kao što su dob, jezična nadarenost te prirodna sklonost, no na neka itekako može. Pojedinac treba primijeniti strategije učenja te metode učenja koje njemu odgovaraju te pronaći motivaciju, bila ona unutarnja ili vanjska, kako bi što uspješnije ovladao novim jezikom. Kroz povijest je gramatika bila u središtu pozornosti kada se govorilo o učenju stranog jezika, no današnja saznanja pokazala su da osim gramatike i vokabulara je potrebno imati i dobar izgovor. Dapače, izgovor je ono prvo što će odati neizvornog govornika. Fonetske pogreške su upravo te pogreške koje utječu na izgovor te se mogu korigirati fonetskom korekcijom. Tom vrstom pogrešaka se bavi verbotonalna metoda. Verbotonalnu metodu osmislio je Petar Guberina 1954. godine te se danas koristi kod fonetske korekcije stranog jezika te u rehabilitaciji slušanja i govora. Središte ove metode je čovjek te se fokusira na ono što pojedinac čuje, kroz pokret, ritam i napetost se postiže ciljani izgovor. Kod ove metode potrebno je pristupiti individualno svakome pojedincu jer svaki pojedinac ima svoj fonetski sustav i fonetske pogreške. Uvijek se kreće od onoga što pojedinac već ima pravilno usvojeno te se taj primjer koristi kao model ispravnog izgovora. Pomoću napetosti tijela postiže se ciljana napetost glasa, odnosno makropokretom dobivamo potreban mikropokret. Napetost se također može dobiti glasovnim okruženjem, no uvijek je potrebno krenuti od optimalnog okruženja prema neoptimalnim. U ovome radu istražila sam razinu točnosti izgovora glasova *d'* [ʦ] i *t'* [c] i *h* [ɦ] kod studenata prve i pete godine slovakistike. Rezultati su pokazali da u prosjeku studenti prve i pete godine ispravno izgovaraju glasove ne više od 55% slučajeva za glasove *d'* [ʦ] i *t'* [c], a za glas *h* [ɦ] ne više od 26% slučajeva. Nadalje, u ovome radu ponuđene su vježbe za korekciju glasova *d'* [ʦ] i *t'* [c] i *h* [ɦ] koje svaki nastavnik može primijeniti u nastavi slovačkog jezika kao stranog.

Literatura:

1. Asp, C.W. (2006) *Verbotonal Speech Treatment*. San Diego: Plural Publishing.
2. Barić i sur. (2005). *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga
3. Boersma, P. i Weenink, D. (2005). *Praat: Doing phonetics by computer*, <http://www.praat.org/> (pristupljeno 08.11.2022).
4. Defterdarević, A. (1967) O afektivnom izrazu. U: *Govor II*, 2. Str. 83-86.
5. Defterdarević-Muradbegović, A. (1999). Uloga fonetike danas u nastavi stranog jezika. U: *Govor XVI*, 1. Str. 1-13.
6. Desnica-Žerjavić, N. (1994) Percepcija govornika prema načinu njegova govora. U: *Govor XI*, 1. str. 51-59.
7. Desnica-Žerjavić, N. (1998) Klasifikacija fonetskih grešaka. U: *Govor XV*, 2. str. 71-101.
8. Desnica-Žerjavić, N. (2000) Procjena stupnja izraženosti stranog akcenta. U: *Govor XVII*, 1. Str. 1-14.
9. Desnica-Žerjavić, N. (2003) Je li teže naučiti “iste” ili “različite” glasove stranog jezika?. U: *Govor XX*, 1-2. str. 71-78.
10. Desnica-Žerjavić, N. (2006) *Strani akcent*. Zagreb:FF Press.
11. Dulčić, A., Mildner V., Frankol D. (2021) Verbotonalna teorija. U: *Verbotonalni razgovori*, 1, 9-25.
12. Grčević, M. (2013) Slova i glasovi u slovačkom i hrvatskom književnom jeziku. U *Slavenski jezici u usporedbi s hrvatskim III*. str. 11-24
13. Guberina, P. (1995). Filozofija verbotonalnog sistema. U *Filologija* 24-25. Str. 157-164.
14. Guberina, P. (1967). Metodologija verbotonalnog sistema. U: *Defektologija*, časopis za probleme defektologije, II, 2. Str. 3-17.
15. Guberina, P. (2010). *Govor i čovjek: verbotonalni sistem*. Ur. Crnković, V., Jurjević-Grkinić, I. Zagreb: ArTresor naklada.
16. Hanulíková, A., Hamann, S. (2010). Slovak-Illustrations of the IPA. *Journal of the International Phonetic Association*. New York: Cambridge University Press, svezak 40, izdanje 3, 373-378str. (<https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/8FAED24E8632229E4D95E7694BB96D72/S0025100310000162a.pdf/slovak.pdf>)
17. Horga, D. (1977) O učenju izgovora. U: *Strani jezici*, Vol 6., (3.4). Str. 191-195.

18. Horga, D. (1993). Fonetika i učenje stranih jezika. Zbornik radova Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku. U *Trenutak sadašnjosti u učenju jezika*. Ur. M. Andrijašević i Y. Vrhovac. Str. 53-60. Zagreb
19. Horga, D., Liker, M. (2016) *Artikulacijska fonetika*. Zagreb: Ibis grafika.
20. Jelaska, Z. i sur. (2005) *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
21. Jelaska, Z. (2005a) *Jezik, komunikacija i sposobnost: nazivi i bliskoznačnice*. U: *Jezik: časopis za kulturu hrvatskog književnog jezika*. Vol 52,4 . str: 128-138.
22. Jelaska, Z. (2007). *Ovladavanje jezikom: izvornojezična i inojezična istraživanja*. U: *LAHOR: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik*. 1, 3. Str. 86-99.
23. Landau, E., Lončarić, M., Horga, D., Škarić, I. (1999). *Croatian. The Handbook of International phonetics association: a guide to the use of the international phonetic alphabet*. New York: Cambridge University Press.
24. Medved Krajnović, M. (2010) *Od jednojezičnosti do višejezičnosti: Uvod u istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom*. Zagreb: Lekyam international d.o.o.
25. Sičáková, Ľ. (2002) *Fonetika a fonológia pre elementaristov*. Prešov: Naúka
26. Skljarov, M. (1993) *Teorija i praksa u nastavi stranih jezika*. Zagreb: Školske novine.
27. Mihaljević Djigunović, J. (1998) *Uloga afektivnih faktora u učenju stranoga jezika*. Zagreb: Filozofski fakultet.
28. Mildner, V. (1991). *Najčešće greške u percepciji engleskog jezika u osoba kojima je materinski jezik hrvatski*. *Prožimanje kultura i jezika* (ur. M. Andrijašević, M Bratanić, V. Ivir, I. Rosandić, Y. Vrhovec, M. Žic-Fuchs), 165-173.
29. Mildner, V. (1999) *Odpravljjanje izgovornih napak v maternem in tujem jeziku Skripta 3: Zbornik za učitelje slovenščine kot drugega/tujega jezika* (ur. M. Bešter). 13-21 (rukopis prijevoda na hrvatski).
30. Orlandi D. (1967) *Verbotonalna metoda i izgovor talijanskog jezika*. U: *Govor II*, 2. Str. 53-63.
31. Pansini, M. (1990) *Jezik geste u gramatici prostora*. U: *Govor VII*, 2. 101-118.
32. Pavelin Lešić, B., Munivrana Dervišbegović, B., Mihanović, V. (2021) *Lingvistika govora i verbotonalni sistem u svjetlu suvremenih spoznaja*. U: *Verbotonalni razgovori*, 2, 27-43.
33. Pekarovičevá, J., Žigová Ľ., Palcútová M., Štefánik, J., (2005) *Slovenčina pre cudzincov. Praktická fonetická príručka*. Bratislava: Strimul.
34. Petrović, E. (1998) *Teorija nastave stranih jezika*. Zagreb: Školske novine.

35. Prebeg-Vilke, M. (1977). Uvod u glotodidaktiku. Teorija nastave stranih jezika s posebnim obzirom na engleski jezik. Str. 9 – 102. Školska knjiga
36. Rulenkova, L. (2011) Kako malo gluho dijete naučiti slušati i govoriti primjenom verbotonalne metode. Moskva: Poliklinika SUVAG Zagreb.
37. Sičáková, Ľ. (2002) Fonetika a fonológia pre elementaristov. Prešov: Náuka.
38. Šarić A., Obad L. (2015) Međujezik. Life and school: Journal for the theory and practice of education. U: Leben und schule, Vol. LXI, 2. str. 135-141
39. Škarić, I. (1967) Govori u sukobu. U: Govor II, 2. Str. 31-52.
40. Škarić, I. (1991). Fonetika hrvatskoga književnog jezika. U: Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika. Zagreb: Globus. Str. 63-359.
41. Tabačeková, E. (1981) Fonetická realizácia labiodentál v spisovnej slovečnine, U: Slovenská reč 46, br .5, 279-290.
42. Vijeće Europe (ur. hrvatskog izdanja Vlasta Čeliković) (2005). Zajednički europski referentni okvir za jezike. Zagreb: Školska knjiga
43. Vuletić, B. (1965) Fonetska korekcija prema principima Verbatonalnog sistema primijenjena na engleski jezik. U: Živi jezici VII, 3-4. Str 17-31.
44. Vuletić, B. (1980) Gramatika govora. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
45. Vuletić, B. (2007). Lingvistika govora. Zagreb: FF press
46. Žargarová, M., Pintarić, A. (1998) O nekim sličnostima i razlikama između hrvatskoga i slovačkoga jezika. U: Jezikoslovlje I, 1. Str. 129-134.

Sažetak

U ovome radu najprije se bavi teorijom ovladavanjem inim jezikom koja uključuje pojmove učenja, usvajanja i ovladavanja stranim jezikom, te razlike između termina prvi jezik, drugi jezik i in jezik. Zatim se navode faktori koji utječu na ovladavanje inim jezikom, opisuju se metode učenja stranog jezika kroz povijest te se dolazi do važnosti fonetike kod ovladavanja novog jezika. Opisuju se fonetske pogreške, pojavu međujezika te se navode vrste fonetskih korekcija. Naglasak se stavlja na verbotonalnu metodu prema kojoj se izrađuju fonetske vježbe za primjenu u nastavi slovačkog jezika kao stranog. Konkretnije za glasove *d'* [ʃ], *t'* [c] i *h* [h]. Nadalje, uspoređuju se konsonantski i vokalski sustavi slovačkog i hrvatskog jezika, ukazuje se na sličnosti i razlike među istim. U istraživačkom dijelu rada se istražuje razina usvojenosti pravilnog izgovora glasova *d'* [ʃ], *t'* [c] i *h* [h] prema čijim se rezultatima izrađuju već spomenute fonetske vježbe za primjenu u nastavi slovačkog jezika kao stranog.

Ključne riječi: učenje stranog jezika, usvajanje stranog jezika, ovladavanje jezikom, hrvatski jezik, slovački jezik, fonetska korekcija, verbotonalna metoda, akustička analiza

Obsah

Táto diplomová práca sa začína diskusiou o teórii získavania cudzieho jazyka vrátane pojmov učenia sa, získavania a ovládania cudzieho jazyka, ako aj o rozdieloch medzi pojmi prvého, druhého jazyka a iného jazyka. Potom opisuje metódy učenia sa cudzieho jazyka počas histórie a význam fonetiky pre ovládanie nového jazyka. V súlade s verbotonickou metódou sú fonetické cvičenia určené na použitie v lekciách slovenčiny ako cudzieho jazyka. Konkrétnejšie, za hlasy d' [ʃ], t' [c] a h [h]. Okrem toho sa porovnávajú konsonančné a vokálne systémy slovenčiny a chorvátčiny, poukazujú na podobnosti a rozdiely medzi nimi. Vo výskume sa skúma úroveň správnej výslovnosti zvukov d' [ʃ], t' [c] a h [h] odľ'a ktorej sa výsledky, už spomínaných fonetických cvičení, používajú v vyučovaní slovenčiny ako cudzieho jazyka.

Kľúčové slová: Učenie sa cudzích jazykov, získavanie cudzích jazykov, ovládanie jazyka, chorvátsky jazyk, slovenský jazyk, fonetická korekcia, verbotonická metóda, akustická analýza

Summery

The paper begins with a discussion of the theory of acquiring a foreign language, including the concepts of learning, acquiring, and mastering a foreign language, as well as the distinctions between the terms for the first language and the second language. It describes the methods of learning a foreign language throughout history and discusses the significance of phonetics in the mastery of a new language. There is a discussion of phonetic errors, the appearance of interlanguage, and the types of phonetic corrections. In accordance with the verbotonal method, phonetic exercises are designed for use in the lessons of Slovak as a foreign language. In particular for the sounds d' [ʃ], t' [c] and h [h]. Furthermore, the consonant and vocal systems of Slovak and Croatian are compared, and their similarities and differences are highlighted. In the work's research, the level of correct pronunciation of the sounds d' [ʃ], t' [c] and h [h] is examined, and based on the findings, the previously mentioned phonetic exercises for use in for use in the teaching of Slovak as a foreign language.

Keywords: Foreign language learning, foreign language acquisition, language mastery, Croatian language, Slovak language, phonetic correction, verbotonal method, acoustic analysis

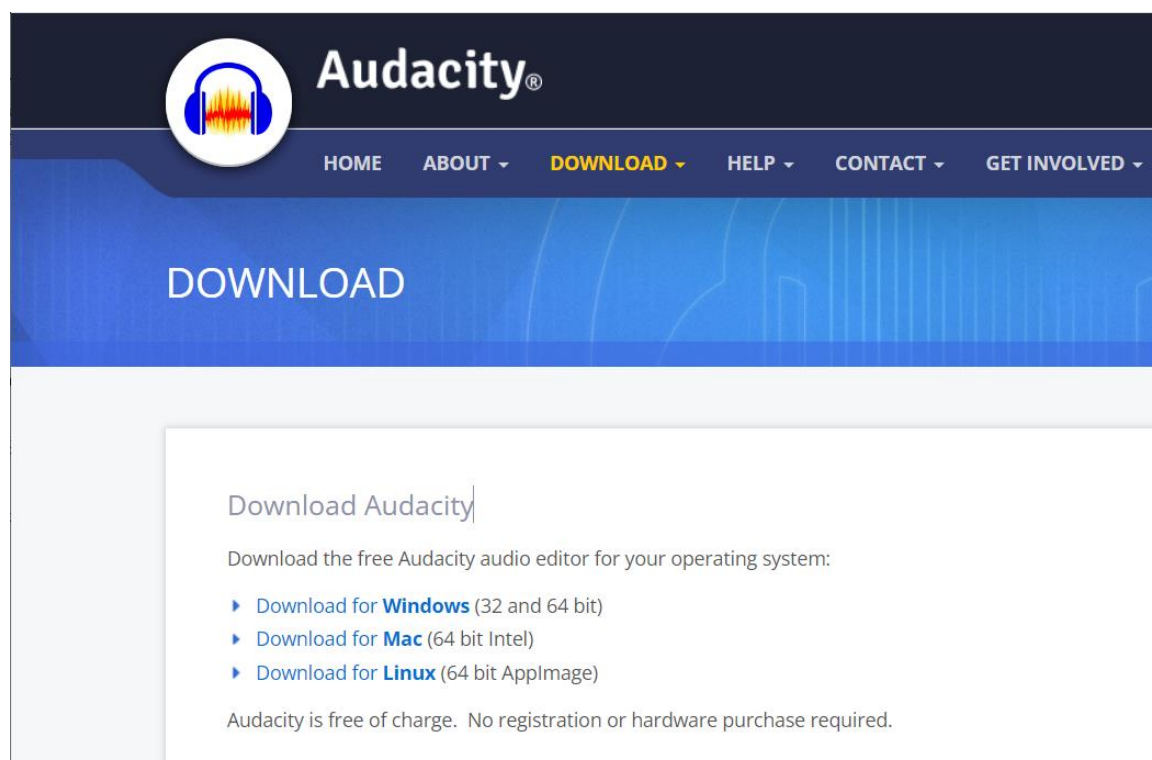
Prilozi

Prilog A: upute i popis riječi za snimanje glasova

Upute za snimanje:

1. Molim Vas da za vrijeme snimanja budete u tihom zatvorenom prostoru, s minimalnim zvučnim distrakcijama, zatvorenih vrata i prozora, ali ne kupaona – zbog jeke.
2. Snimit se možete pomoću računala, programa Audacity. Ako nemate mikrofona na računalu, možete koristiti mobitel – no, naglasite da ste koristili mobitel (voice recorder). Snimanje mobitelom nije jednako kvalitetno kao i snimanje programom Audacity, stoga Vas molim ukoliko imate mikrofona na svojem računalu da koristite program Audacity kako bi analiza zvuka za potrebe diplomskog rada bila što uspješnija. Dalje u tekstu objasniti ću kako skinuti program, te kako ga koristiti. Ukoliko imate pitanja slobodno me kontaktirajte na email. Prije početka snimanja pročitajte upute te se pripremite.

Korak 1. Skinite program Audacity na sljedećem linku <https://www.audacityteam.org/download/>. Kliknite „Download for Windows“ ukoliko imate računalo s windowsima, ili „Download for Mac“ ako imate Mac računalo.

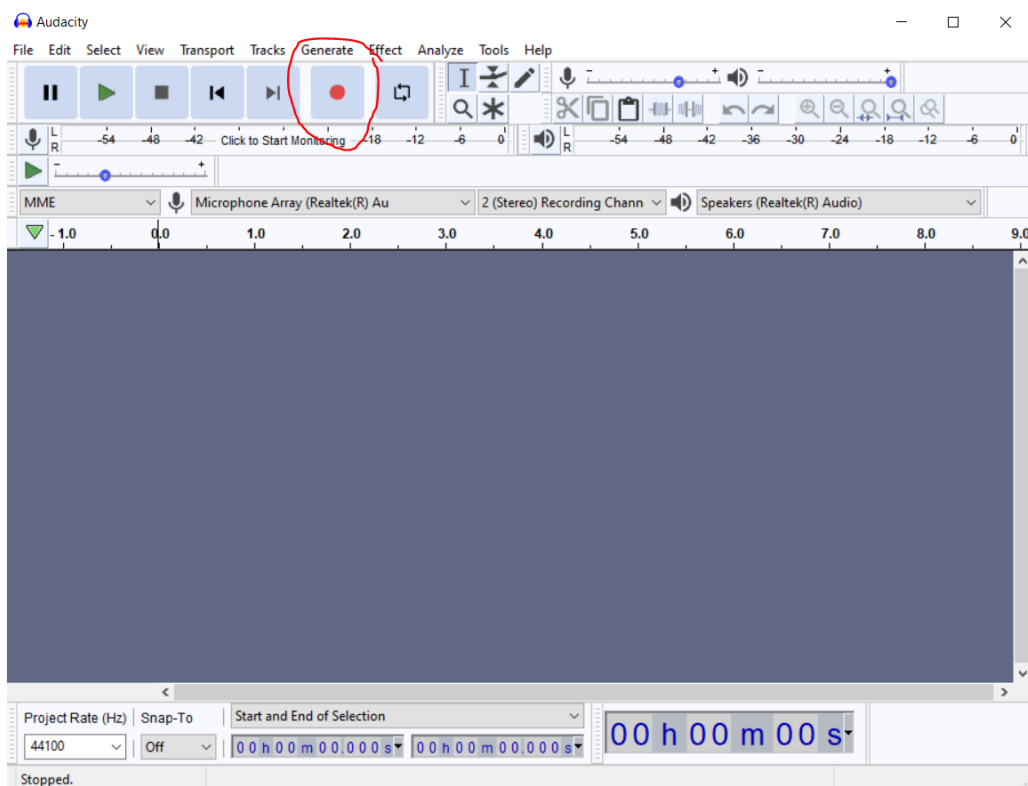

The screenshot shows the Audacity website's download page. At the top, there is a dark blue header with the Audacity logo (a pair of headphones with a soundwave) and the word "Audacity" in white. Below the logo, a navigation menu contains the following items: HOME, ABOUT (with a dropdown arrow), DOWNLOAD (highlighted in yellow), HELP (with a dropdown arrow), CONTACT (with a dropdown arrow), and GET INVOLVED (with a dropdown arrow). The main content area has a blue background with the word "DOWNLOAD" in white. Below this, there is a white box containing the text "Download Audacity" followed by "Download the free Audacity audio editor for your operating system:". Underneath, there are three blue arrows pointing to the following links: "Download for Windows (32 and 64 bit)", "Download for Mac (64 bit Intel)", and "Download for Linux (64 bit AppImage)". At the bottom of the white box, it says "Audacity is free of charge. No registration or hardware purchase required."

Korak 2. Nakon što ste kliknuli „download“, instalirajte program (kliknite „next“ sve dokle ne dođete do „install“, tada stisnite „install“ i čekajte da se program instalira.

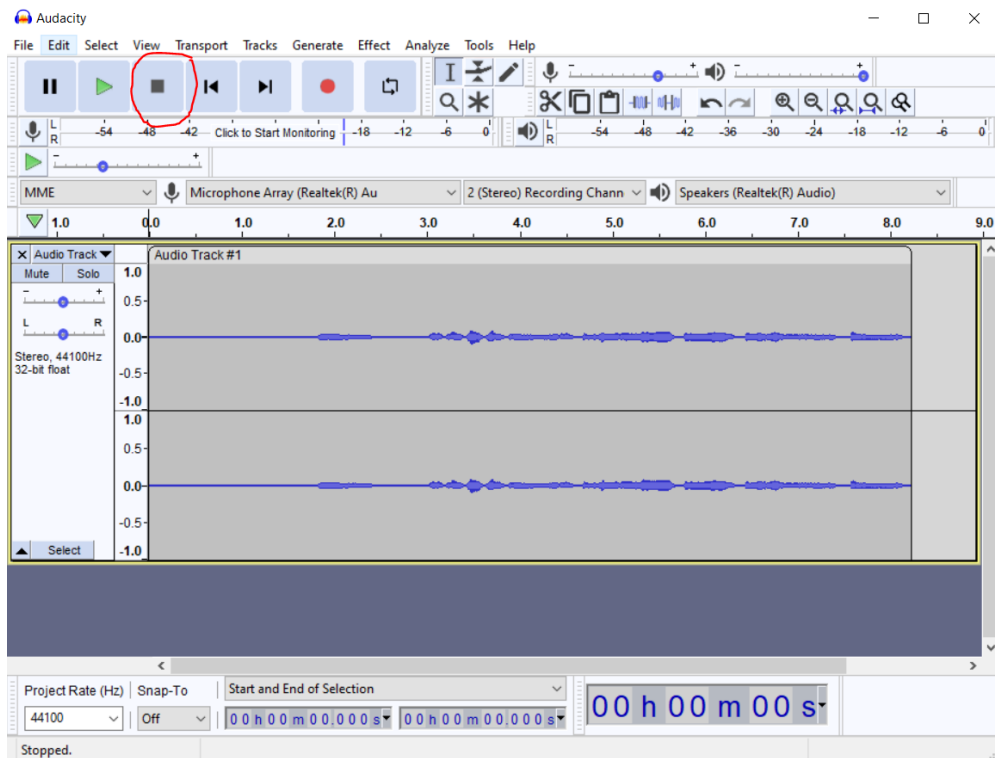
Korak 3. Nakon što se Audacity instalirao, otvorite ga te pripremite listu s riječima.

Korak 4. Snimanje započnite crvenim gumbom „record“.

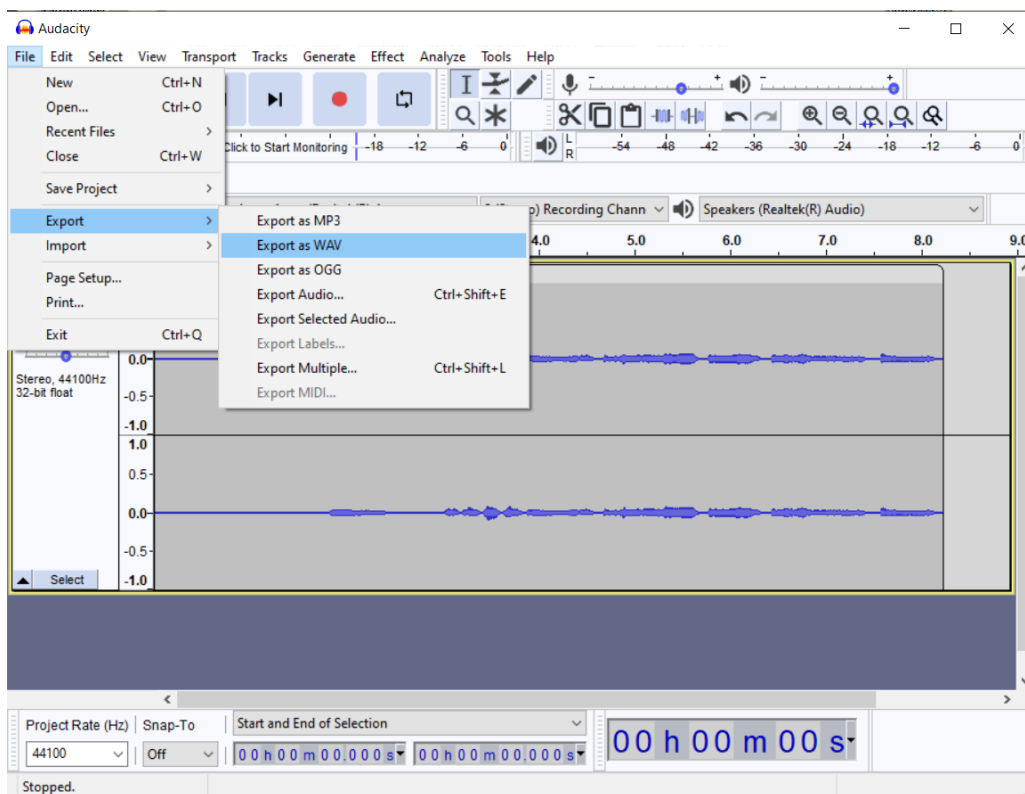
Korak 5. Nakon svake pročitane rečenice stanite 1-2s te krenite dalje sa sljedećom rečenicom. Ako pogriješite, nemojte zaustavljati snimanje, nego samo ponovite rečenicu te nastavite dalje.

Korak 6. Kada ste gotovi sa snimanjem stisnite gumb „stop“

Korak 7. Nakon što ste zaustavili snimku, potrebno ju je spremiti. Spremite ju na ovaj način:

File – Export – Export as WAW

Unesite svoje inicijale te godinu studija (odslušana 1. godina ili 5. godina slovačkih jezičnih vježbi) ili ako ste izvorni govornik stavite oznaku „izv“

Primjer: RBS_5g ili HL_izv

Nakon što ste stisnuli „save“, pojavit će se dodatni prozorčić te samo stisnite „OK“

Korak 8. Kada ste gotovi sa snimanjem, te ste pospremili svoj zvuk u WAW formatu pošaljite ga meni, zajedno s Pristanakom za sudjelovanje u istraživanju, na mail.

Hvala i sretno!

Lista 1:

To je aha asi.

To je oho asi.

To je ehe asi.

To je uhu asi.

To je ihi asi.

To je id'i asi.

To je od'o asi.

To je ud'u asi.

To je ed'e asi.

To je ad'a asi.

To je ut'u asi.

To je ot'o asi.

To je at'a asi.

To je eťe asi.

To je it'i asi.

Lista 2:

To je huba asi.

To je pohár asi.

To je hotel asi.

To je hokej asi.

To je hudba asi.

To je bohatier asi.

To je noha asi.

To je holub asi.

To je hora asi.

To je horúce asi.

To je tuha asi.

To je druhá asi.

To je holič asi.

To je alkohol asi.

To sú nohavice asi.

To je divadlo asi.

To je dedo asi.

To je deň asi.

To je desať asi.

To je desivé asi.

To je detstvo asi.

To je divoká asi.
To je dej asi.
To je denník asi.
To sú rodičia asi.
To je nedeľa asi.
To je háďa asi.
To je budík asi.
To je gazdina asi.
To je chodec asi.
To je tisíc asi.
Je ticho asi.
To je teplé asi.
To je teta asi.
To je telo asi.
To je tielko asi.
To je teleso asi.
Ona je tehotná asi.
To je priateľ asi.
To sú deti asi.
To sú hostia asi.
To je víťaz asi.
To je lístie asi.
On je nositeľ asi.
To je námestie asi.